559

AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE DERGİSİ

5 MART 1965 FİYATI : 1 LİRA

Ortaklar MP'yi kapı dışarı etmeye hazırlanıyorlar

Koalisyondaki Çatlak: Bölükbaşı

OSMAN BÖLÜKBAŞI

ALLAH İLE BAŞBAKAN ARASINDAKİ MEKÂN SAHİBİ

Meclis Karşısında Hükümet

AKİS

Sayı: 559 Cilt: XXXII Yıl. 11 HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

Sahibi ve Başyazarı :
Metin Toker

Yazı İşleri Müdürü
Y. Yüksel Erdem

Bu sayıda Yazı Kurulu
İç Haberler Kısmı : Kurtul Altuğ. Güneri Civaoğlu, Teoman Erel, Egemen Bostancı (İstanbul) Seyfi Özgenel (İzmir) — Dış Haberler Kısmı : Haluk Ülman — Magazin Kısmı : Jale Candan, Tüli Sezgin, Bihin Anter, Hüseyin Korkmazgil Tiyatro : Naciye Fevzi, Lütfi Ay — Musiki: Daniyal Eriç — Radyo: Mahmut T. Öngören — Sinema: Nijat Özön

Resim
Ali Parmakerli

Fotoğraf
T.H.A.
Hüseyin Özel
Erdoğan Çiftler

Klişe
Birlik Klişe Atölyesi
Tel : 11 70 15

Yazı işleri
Rüzgârlı Sokak No 15/2
Tel: 11 89 92
P K 582

İdare
Rüzgârlı Sokak No: 15/1
Tel: 10 61 96

Abone Şartları
3 aylık (12 nüsha) 10,00 lira
6 aylık (25 nüsha) 20,00 lira
1 senelik (52 nüsha) 40,00 lira

İlân şartları
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 1500 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Dizildiği yer
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer
Hürriyet Matbaası

Ankara

Basıldığı tarih :
4.3.1965

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Son bir kaç haftadır dergide başladığımız daha canlı çalışma devam etmektedir ve mütemadiyen artan tirajın neticesi AKİS yeniden her toplulukta konuşulan konu haline gelmektedir. AKİS'in bütün istihbaratının ne derece esaslı bulunduğu bir yanlış haber çıkınca hemen tekzip kalemini ele alan makamların ve siyasilerin AKİS'in yazdıkları karşısında bunları sadece kabul etmeleriyle tekrar sabit olmuştur. Bunun sebebi bizim, yazdıklarımızı teyit ve kontrolda gösterdiğimiz hassasiktır. AKİS'in her haberi, elden geldiği ve mümkün olduğu nisbette incelenmekte, kesinlikle tesbit edilemeyen tarafları atılmakta ve derginin "AKİS her şeyin doğrusunu yazar" şöhretine toz konmaması için çalışılmaktadır. Bu, memleketin hadiseli her anında herkesin AKİS'i kapışması neticesini doğurmaktadır.

Ancak meslekdaşlarımızdan bazı şikâyetlerimiz ortaya çıkmaktadır. Eksik olmasınlar, Cumhuriyetin "Duydum, gördüm, okudum" sütununda her hafta, o haftaki AKİS'ten kırpılmış bir kaç haber, nükte, fıkrayı buluyoruz. Anlıyoruz ki bu sütunun hazırlayıcısı Turhan Aytul AKİS'in devamlı ve sadık bir okuyucusudur. Meselâ geçen haftaki dergiden Osman Bölükbaşının bektaşi hikâyesiyle Fethi Doğançaya oynanan "Bakan oldun oyunu" başarıyla Cumhuriyete aktarılmıştı.

Ama bizim meslekte böyle hallerde kaynağın adını da belirtmek âdettir de..

AKİS ,3 Nisanda çıkacak 563. sayısından itibaren bütün Türkiyede bomba gibi patlayacak bir yazı serisine başlayacaktır. Bu husustaki son hazırlıklar tamamlanmaktadır. Zaten seri bütün memlekete geniş bir kampanyayla duyurulacaktır. Onun için şimdiden burada bir açıklama yapmamayı daha uygun buluyoruz. Ama serinin bir hususiyetini söylemenin sakıncası yoktur: Bu seride son on yılın hadiselerinin perde arkası en yetkili ağızlardan alınarak ve bol resimlerle nakledilecektir. Seri Türkiyenin her köşesinde ilgiyle takip edilecektir.

Yni hamlelerin eşiğinde AKİS, daima olduğu gibi, sizlerin teveccühüne güvenmekte ve dayanmaktadır.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

içindekiler

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl: 11 5 mart 1965 Sayı: 559 Cilt: XXXII

YURTTA OLUP BİTENLER

Bölükbaşı - Oğuz - Alican - Demirel

Türk siyasetinin Beattle'ları

Millet

4 düşman kardeş

Şu satırların Başkentte okunmakta olduğu sırada Türkiyenin şimdiye kadar gördüğü en karışık hükümet listesi için güven oyu muamelesi Mecliste henüz başlamamış olacaktır. Saat 15'de toplanacak milletvekilleri kararlarını ancak 16 sularında açıklamış bulunacaklardır. Güvensizlik oyu bir sürpriz teşkil edecektir. Daha fazla ihtimal dahilindeki şekil Ürgüplü Kabinesinin çok büyük olmayan bir farkla güven oyunu almasıdır. Ondan sonra Koalisyon içindeki asıl eğlenceli gelişmeler başlayacaktır. Osman Bölükbaşının Program Görüşmeleri sırasında söylediği "Beni bu Koalisyondan ölüm bile ayıramaz. Ben ölürsem ruhum onlarla beraber olacaktır" sözü bu sahada büyük istikbal vaad etmektedir. Bölükbaşı hükümet etmekle lepirtizmacılığı birbirine fazla karıştırır görünmektedir.

Hükümetin görülmemiş bir karışıklıkta olmasının sebebi fikir ve prensipsizliği değildir. Gerçi böyle bir Kabinenin, "Seçim Kabinesi" olmayı da reddedip kendisine "İcraat Kabinesi" sıfatını vermesi şaşırtıcıdır. Ama bunun yanında asıl önemli taraf dört ortağın ikişer ikişer birbirinin müşterisinde gözü bulunmasıdır. Bölükbaşının bütün manevrasının C.K.M.P. oylarını M.P.'ye aktarmaktan ibaret bulunduğu hiç bir C.K.M.P.'linin meçhulü değildir. Buna mukabil C.K.M.P.'nin de hedefi Bölükbaşıyı bertaraf etmektir. Şimdilik Bölükbaşı, kendisine çıkışlar yaptırılarak kullanılmaktadır. Ancak bunlar en sonda. Koalisyon içinde dahi tahammül edilmez olacaktır. Başkentte bu mücadeleye "Kartal - Terazi Savaşı" adı verilmektedir.

Öteki düşman kardeşler A.P. ile Y.T.P.'dir. Ekrem Alicanın Başbakan olup Y.T.P.'yi A.P. içinde, ama kendi idaresinde eritmek plânı suya düşmüştür. Şimdi, hiç bir seçmenin, A.P. dururken Y.T.P.'ye oy vermesi için bir sebep bulunmamaktadır. O bakımdan Y.T.P.'yi "Millî Bakiyeler Kanunu"nun dahi kurtarması kolay olmayacaktır. A.P. bu suni ve devekuşu kalıbındaki siyasi teşekkülü, Koalisyonda yanına almak suretiyle iç etmenin usulünü bulmuştur. Ancak bu iç edilme Y.T.P.'nin yüreklerinde aslan yatan milletvekillerinin siyasi istikbalini kurtarmayacaktır. Zira A.P.'nin kendi milletvekilleri aday olabilip olamamanın ve kaçının Teşkilât adayları önünde can vereceğinin hesabını derin derin yaparlarken onlarla aynı tekneye bindirilmiş Y.T.P. milletvekillerinin kaderleri hiç sağlam görünmemektedir. Bu, ilk günlerin balayı havası geçince sırıtacak bir gerçektir. Zaten A.P.'den başka partilerin liderlerinin kendi sorumsuz durumlarını muhafaza için gösterdikleri dikkat istikbalin yatırımlarıyla ilgilidir.

Eveleme – Geveleme

Metin TOKER

Hükümet Programı üzerindeki Meclis görüşmeleri, tarafsız denilen radyolarda saatler ve saatlerce de yayınlandığı için memlekete göstermiştir ki Türkiyede "rejimi normalleştirme" adı altında son derece garip bir oyun oynanmıştır. Bir hükümeti devirmek için oylarını birleştiren siyasî partiler, devirdikleri hükümetin bütün fikir ve prensiplerini, tam bir fütursuzlukla "Protokol" ve "Program" adı altında yeniden kaleme almışlar, bununla Meclisin, milletin, memleketin karşısına çıkmışlardır. Hükümeti devirenleri başkanlığı altında toplasın diye sayın Cumhurbaşkanı tarafından keşfedilip ortaya itilen bağımsız Suat Hayri Ürgüplünün kendisine, sorumlu bir Başbakan olduğu için Mecliste Muhalefet sözcülerince sorulan sorulardan hiç birisine cevap veremeyişi hazin olmuştur. Görüşmelerin, Hükümet adına sorumsuz parti başkanları mârifetiyle idare edilmesi büsbütün talihsiz bir manzara teşkil etmiştir. Bu görüşmelerde A.P. de kenarda kalmayı tercih etmiş, hırçınlıkta ötekilerin sahnenin önünü işgal etmelerine bilhassa dikkat göstermiştir. Bir Osman Bölükbaşının, ağzının hizasında radyonun da mikrofonunu bulduğu için zırt zırt kürsüye çıkması ve saatlerce kendisinden, kahramanlıklarından, ne aslan olduğundan nasıl çileler çektiğinden ve "zindanlarda bozulmuş gözleri"nden bahsetmesi ortalığa revnak ve neşe getirmişse de bir "Hükümet Programı Tartışması"nın ciddiyetini sağlamaktan uzak kalmıştır.

Muhalefet lideri ve sözcüleri, Hükümete başkanlık eden zattan bazı hususları açık açık söylemesini istemişlerdir. Bu hususlar memlekette tartışması yapılan ve üzerlerindeki fikirler ikiye ayrılmış konulardır. C.H.P. bu fikirlerden bir tanesinin şampiyonu olarak bilinmektedir. Karşı fikir ise A.P. tarafından temsil edilmektedir. Küçük partilerin bir fikir ve inanç sahibi bulunduklarını söylemek zordur. Bunlar bir temayülün temsilcisi olmaktan çok C.H.P. karşısındaki oyların orada ve burada A.P.'yi bulamamaları neticesi 1961 furyasında Parlâmentoya sızmış gruplardır ve zaten hadiselerin gelişmesi sonunda ufalanıp gitmektedirler.

Böyle bir durumda normal olan C.H.P. Hükümetini düşürerek işbaşına gelen ve çekirdeği elbette ki A.P. tarafından temsil edilen yeni ekibin öteki fikirleri iktidara getirmesidir. Ama, hayır. İktidara gelen, C.H.P.'nin fikir ve prensipleriyle, hattâ aynı yolda tatbikat vaadleriyle bu tuhaf ekiptir. Sorumlu Başbakana soruluyor: "Peki, siz Servet Beyannamelerini kaldıracak mısınız?" Ne bir ses ne bir nefes. "Peki siz herkesin ne kadar vergi verdiğinin açıklanmasını öngören tedbiri devam ettirecek misiniz?" Ne bir ses, ne bir nefes. "Peki siz, Bütçe'deki cari giderlerle yatırım giderleri arasındaki dengeyi değiştirecek misiniz ve finansman için yeni kaynaklar buldunuz mu?" Ne bir ses, ne bir nefes. "Hiç vergi vermedikleri halde göz kamaştırıcı hayat sürebilenleri ortaya çıkarmak için konulmuş gider beyanını siz ne yapacaksınız?" Ne bir ses, ne bir nefes.

Başbakan Suat Hayri Ürgüplünün ağzından çıkan tek ses "Hele siz bize bir güven oyunu verin de, üst tarafı kolay.. Biz bütün bunları görüşür kararlaştırırız, sonra gelir, Bütçe görüşmelerinde size söyleriz" olmuştur. Bunun türkçesi, sayın Cumhurbaşkanı tarafından ellerine memleket kaderi teslim edilen ve Meclisten güven isteyen ekibin hemen hiç bir konuda bir görüşe, bir karara, bir fikre, hattâ bilgiye sahip bulunmadığıdır. Böyle bir halde memleket devralmanın ciddiyet ve sorumluluk duygusunu fazla ölçüde taşıdığını iddia etmek kolay değildir. Meclis görüşmeleri tescil etmiştir ki bir çevre ve bir grup "Hele şu İsmet Paşadan bir kurtulalım.." diyerek kollarını sıvamıştır. Ama, çeşitli desteklerle bu gaye tahakkuk ettirilince ortaya sadece bir boşluk çıkmıştır. İlk gayret, boşluğun, devrilen hükümetin programıyla doldurulması istikametinde olmuştur. Ancak bu gayretin manasızlığı hemen sırıtmıştır. Şimdi, gerçek alternatif aranmaktadır. Yani atların önüne koyulan arabanın nasıl hareket ettirileceği acı acı düşünülmektedir. Meclis görüşmeleri göstermiştir ki süper liderlerden müteşekkil ve Hükümet üstündeki Süper Komite işleri kolaylaştırmaktan çok işleri karıştıracak niteliktedir.

Memleket böylece ve "rejimin normalleştirilmesi" adı altında, yedi ay için son derece tehlikeli ve zararlı bir maceraya atılmaktadır. Bir fikre sahip bir iktidarın yerini bir başka fikre sahip bir başka iktidar alır, buna kimsenin diyeceği bulunmaz. Ama iktidar haline getirilen bir karma grup "Durun bakalım, biz de bir yol tutarız" der, bu, memleketi deneme tahtası yapmakla birdir. Halbuki on yıllık bir perişan idareden çok hazin halde devralınan ve ancak plânlı bir ekonominin bütün engellere rağmen yürütülebilmesiyle önünde umut kapıları açılmış Türkiye gibi bir memleketin bir deneme tahtası haline getirilmeye tahammülü yoktur. Pilâvcı olduklarını açıktan ilân etmiş olanların plâncı kesilmelerini beklemek koruğun helva olmasını beklemekten daha akıllıca bir davranış değildir. Kaldı ki bugünkü iktidarın gerçek hâkimi A.P.'nin - amerikalıların iltifatkâr tâbiriyle - "batılı kafada iktisatçı" lideri Süleyman Demirelin New York Times gazetesine açıkladığı iktisat görüşleri ve söylediği Bütçeye kırmızı oy verme sebepleri ilân edilen Hükümet Programı ile açık tezat halindedir.

Suat Hayri Ürgüplüyü sorulan sorular karşısında sessiz ve nefessiz kalmış olmasından dolayı kınamamak lâzımdır. Nihayet muallâkta bir Başbakan için yapılacak başka elbette ki bir şey yoktu. Kusurun esası, Anayasanın bütün hudutlarının zorlanması suretiyle böyle bir hükümetin kurdurulması yoluna sapılmasıdır. Bir Başbakan ki partisi yoktur, taraftarı yoktur, oyu yoktur. Bir Başbakan ki tek kuvveti istifa etme tehdididir ve şahsiyetleriyle mizaçlarını Mecliste bir defa daha milletin gözü önüne sermiş olan süper liderlere Süper Komitede lâf anlatabilmek için bu kılıçını sık sık kınından çekmek zorunda kalacaktır. Böyle bir Başbakanın en esaslı konularda "danışmadan" bir vaziyet söylemesi nasıl mümkün olabilir?

Ama mümkün olmayan bir başka şey bu şekilde hükümet edilebilmesidir ve oyunun Türkiye için vahim tehlikesi burada yatmaktadır.

4. Koalisyon Hükümetinin yatırımları daha ziyade bu çeşit yatırımlar olursa hiç şaşmamak gerekecektir.

Radyo

İlk mızıklanmalar

Haftanın başlarında Salı günü Millet Meclisi kürsüsüne gelen, minik MP'nin "king size" Genel Başkanı Osman Bölükbaşı gene Radyodan yakınmağa başladı. İrikıyım lider esasen bir süredenberi bunu âdet edinmiştir. Ne zaman demeç verse, gazetelere bildiriler gönderse, fırsat bulup kürsüye çıksa, TRT ile ilgili birkaç kelime söylemeden yapamamaktadır.

İşte, irikıyım lider, Salı günkü konuşmasında da gene TRT'ye çattı. Bir gece önce Radyodan yayınlanmış olan konuşmasına değinerek, sözlerinin budanmış olduğunu ileri sürdü ve bu arada salonun kahkahalarla çınlamasına sebep olan bir lâf etti:

"— Bu bir teknik suikasttir!"

Bu sırada Basın locasından Bölükbaşının konuşmasını izleyen TRT'ciler de gülümsiyerek, arkadaşlarına. irikıyım liderin "teknik suikast" olarak nitelediği olayın ne olduğunu anlatıyorlardı. Bölükbaşı bir gün önce, Hükümet Programı ile ilgili görüşmeler sırasında, "davar" kelimesini kullanmış, Kemal Satırdan ise, bir dil sürçmesi sonucu "Semal Katır" diyerek bahsetmişti. Her iki kelime de yayınlanamıyacağından, montaj lâboratuvarında bunların bulunduğu kısımlar banttan çıkarılmıştı.

Olay, yeni Hükümeti teşkil eden partiler ve özellikle MP tarafından bir süreden beri Türkiye Radyolarına yöneltilmekte olan şimşeklerin ne derece ciddi temellere dayandığını göstrmek bakımından ilgi çekicidir. Ancak, eğlenceli isnatlar sadece bundan ibaret değildir. Meselâ TRT Genel Müdürünün CHP'li Orhan Öztrakın kardeşi olması, bütün Türkiye Radyoları personelinin CHP'li sayılması için yeter sebep olarak görülmektedir. Programla ilgili görüşmeler sırasında bu isnadı İnönü, bir yönetici hakkında, o yöneticinin kardeşinin siyasî eğilimine bakarak karar vermenin "partizanlık" olduğunu söyliyerek çürütmüştür. MP'nin partizanlık örneği olarak gösterdiği bir diğer tâyin de Haberler kısmında çalışan eski bir gazeteci ile ilgilidir. Şimdi MP çevrelerinde, bir zamanlar "Osman Bölükbaşı gençliğinde arka cebinde zeytin çekirdekleri taşırdı" konulu bir yazı yazmış olan bu gazetecinin TRT'ye sırf MP'ye düşman olduğu için alındığı iddia edilmektedir.

Tabiî bu iddia ve isnatların incir çekirdeğini dahi doldurmıyacak cinsten olduğu 4. Koalisyon Hükümetinin diğer kanatlarınca da gayet iyi bilinmektedir. Ancak bu partilerde de TRT'ye elkoyma lüzumuna inanmış olanlar çoğunluktadır ve bu yolda Bölükbaşı şimdilik piştar olarak kullanılmaktadır.

Adnan Öztrak konuşuyor
Kardeşlerin günahı

"Kızgın damdaki kedi"

Osman Bölükbaşının TRT'ye duyduğu allerji pek yeni değildir. Bundan bir süre önce yapılan MP Saman pazarı kongresi ile ilgili bir haberin, bütün ısrarlara rağmen, haber bülteninde verilmeyişi TRT - Bölükbaşı takışmasının başlangıcını teşkil etmektedir. Bu olaydan az sonra başlıyan 4. Koalisyon Hükümeti ile ilgili görüşmeler sırasında da irikıyım liderin en büyük arzusu, Turizm ve Tanıtma Bakanlığını ele geçirmek olmuştur. Zira bu Bakanlığa hakim olunca, Radyoda sık sık konuşabileceğini sanan Bölükbaşı, harcıâlem esprileriyle bol bol oy topluyacağını hesaplamıştır. Ama olayların asıl eğlenceli yönü daha sonra başlamıştır.

Yeni Hükümet Programının kaleme alındığı Çalışma Bakanlığı, geçen haftanın ortalarında Perşembe günü son derece ilgi çekici olaylara sahne oldu. Bu Bakanlıkta çalışan dört Bakandan kurulu Redaksiyon Komitesine Bölükbaşı 8 sayfalık bir "muhtıra" -irikıyım liderin başlıca meraklarından biri de vesika koleksiyonculuğudur- sunmuştu. Muhtıranın dört sayfası TRT ile ilgiliydi. Diğer dört sayfasında ise İnönü Hükümetinin yapamadığı icraatın neler olduğu belirtiliyor ve her iki hususun da Programda yer alması isteniyordu. Oysa gerek İnönünün hışmına uğramak ve gerekse daha ilk andan Anayasa kuruluşlarını -TRT muhtar bir Anayasa kuruluşudur- hırpalıyormuş intibaını vermek

Maziye Bakış

Bir Şubat Gecesinin Hikâyesi

Derler ki: "Gurbette övünmek kolaydır". Bazı insanlara, "hafıza-i beşerin nisyan ile malûl olduğu" prensibine dayanarak geçmişte kalan hadiselerle de övünmek kolay gelmektedir. Bu tiplerin başındaki zat, her halde Osman Bölükbaşı olmalıdır. Zira Meclisteki Hükümet Programı üzerindeki görüşmeler sırasında üstad meşhur 22 Şubat gecesini bir anlatmıştır ki buna herhalde, o geceyi kendisiyle beraber geçirmiş olan onbeş kadar subay kahkahalarla gülmüşlerdir. Hele vaziyetin kızışmış olduğu bir sırada üstadın, Hava Kuvvetlerinin o zamanki Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkanın odasından eşiyle telefonda yaptığı acıklı konuşmayı hatırlayanlar radyoda Bölükbaşının sözlerini işittiklerinde kulaklarına inanamamışlardır.

Osman Bölükbaşı 22 Şubat gecesi sergüzeştçi Albaya teslim olunmasını istememiştir. Bunu ileri sürmek kendisine iftira etmek olur. Bölükbaşı, İnönünün himayesinde parlâmenter rejimin savunulmasından yana olmuştur. Ama o kahramanca sözleri ve edası zengin hayalhanesinin mahsulüdür.

Hava Kuvvetlerinin karargâğında Ekrem Alicanın, hısmı Talât Aydemiri gidip Harp Okulunda görmesi kararlaştırıldığı zaman İnönü bunda bir sakınca görmemiş, fakat şöyle demiştir:

"— Konuşurken, bilesin diye söylüyorum. Sabahleyin, sadece başka yere nakilettim. Kabul etmedi. Yarın sabah ilk iş olarak hepsini emekliye sevkedeceğim. Bir defaya mahsus olmak üzere ve eğer kan dökülmezse, Cumhuriyetin bu yeni temelinde kan bulunmasın diye hiç birini Divanıharbe vermeyeceğim. Bunun dışında hiç bir şey kabul etmem."

Bu vaziyet alış, odada bulunan çok kimseyi -bu arada kahraman Bölükbaşıyı- dondurmuştur. Çok kimse -bu arada kahraman Bölükbaşı- Paşaya yalvar yakar olmuşlardır. İstedikleri şudur: "Canım, emekliye sevketmek kararınızdan bahse lüzum var mı?. Nakli kabul etsinler, harekâtı durdursunlar. Sonra hepsini emekliye sevkedersiniz. Emekliye sevk nihayet kanuni bir işlemdir".

İnönü o zaman ve daha sonra, Aydemirin çalımı kırılıp da "Peki, nakledildiğimiz yerlere gideriz. Fakat emekliye sevkedilmeyi kabul etmiyoruz" diye haber yolladığında bu kimseler -bu arada kahraman Bölükbaşı- tekrar yalvar yakar olunca hep şu cevabı vermiştir:

"— Ben imseyi aldatmadım. Ben kimseyi aldatmam. Her şeyi açık açık söylüyorum. Bu gece kan dökülmezse yarın sabah hepsini emekliye sevkedeceğim."

Bölükbaşı ve onun gibi akıllılar Aydemirin teklifini getiren Amiralin önünde "başka formül" arayıp durdular. Bu İnönü de anma inatçı adamdı. Kabul ediyor görünse, kıyamet mi kopardı? Ama İnönü, kahraman Bölükbaşı dahil, bu grupun tavsiyelerini dinlemedi.

Aydemirden son ültimatom saat 3'e doğru geldi. Albay emekliliği kabul etmiyordu. Saat 3'te harekete geçecekti. O an Bölükbaşı bir Buda heykeli gibiydi. Eşine yürekleri paralayan bir tarzda veda etti. Bu, saat 3.30'a kadar sürdü. Saat 3.30'da Komutan İnönü teşhisini söyledi: Ya, Aydemir öteki kıtaların harekete geçmesini bekliyordu, ya âsiler çözülmüşlerdi. Kısa zamanda bu teşhislerden ikincisinin doğru olduğu anlaşıldı. Bölükbaşı rahatlamıştı. Hava Kuvvetleri karargâhının koridorlarında, herkesin önünde, İnönünün bir elini bırakıyor, ötekine sarılıyordu.

Bölükbaşının radyoda anlattığı bir söz de o gece söylenmiştir. Bu söz şudur:

"— Bu nasıl iş! Onbeş tane çapulcu çıkacak, Devletin mâsum kuvvetlerinden bir kısmını iğfal edip hepimizi tavuk gibi teslim alacak. Biz, hiç bir mukavemet göstermeyeceğiz. Sabahtan beri harekât oluyor diyorsunuz. Kim, bir küçük kesik aldı? Bu mu muharebe? Eğer kan dökülmek icap ediyorsa dökülecektir. Her memlekette Devlete karşı bir kaç çapulcu baş kaldırır. Devletin şerefi onu derhal bastırmayı icap ettirir. Gerekirse ben yalnız üzerlerine giderim. Öldürebilirlerse öldürürler, ama ölümün üstünden geçerek Devletin şerefini ayaklar altına alabilirler. Bu mârifeti yaparlar, fakat milletin şerefli evlâtları bunun üzerine mutlaka ortaya çıkar ve onları tuttuğu gibi bacaklarından asıverir. Yok mudur, bir şerefli insan? Yarın sabah Meclise gideceğim ve orayı da müdafaa edeceğim. Gelsinler, isterlerse alsınlar. O kadar!"

Ancak Bölükbaşının hafızası kendisini bir noktada yanıltmıştır. Bu sözleri söyleyen Osman Bölükbaşı değildir. Bu sözleri 22 Şubat gecesi saat 23 sularında Genel Kurmay Başkanlığında söyleyen İsmet İnönüdür! (Bk. AKİS - Sayı: 400, 23 Şubat 1962)

İnönü ve Bölükbaşı

Ah, tonton!

istemiyen diğer koalisyon ortakları, Komitedeki MP temsilcisi Hüseyin Atamanın bütün ısrarlarına rağmen, Programda bu hususlara yer vermekten kaçınıyorlardı. Bu arada en çok terleyen Ataman oldu. Bölükbaşı hemen her yarım saatte bir Çalışma Bakanlığını arıyor ve muhtırasının Proğrama alınıp alınmadığını, özellikle TRT ile ilgili konulara yer verilip verilmediğini soruyordu: Ataman ise kıp kırmızı bir yüzle, sıkıntıdan terliyerek hep aynı cevapları vermekeydi:

"— Evet, Osman bey..."

"— Hayır, Osman Bey..."

Çalışmalar böylece ilerlerken, sabaha karşı 2,30da bir sürpriz, Ataman hariç, Redaksiyon Komitesinin diğer üyelerine hayli eğlenceli dakikalar yaşattı Bu defa da MP'li bir diğer Bakan, Turizm ve Tanıtma Bakanı Zekâi Dorman, Komiteye, Bölükbaşının bir başka muhtırasını getirmişti. Dormanın nefes nefese, uzun masanın üzerine bıraktığı bu ikinci muhtıra tamamen TRT ve bu müessesenin kuruluş kanununda yapılacak değişiklikler le ilgiliydi. Bölükbaşı bölük pörçük hukuk bilgisiyle kuruluş kanununu incelemiş ve, Turizm ve Tanıtma Bakanı kanalıyla direkt olarak Radyoya tesir edemiyeceğini anlayınca, selâmeti kanunu değiştirmekte bulmuştu. Bu hususun Hükümet Proğramında açıkça belirtilmesini istiyordu.

Muhtıra birer sayfalık iki kopye halindeydi. Zekâi Dorman uzun uzun dil döktü, TRT'nin isyan halinde olduğundan yakındı, liderinin isteklerini bir türlü Proğrama dahil edemedi. Nihayet, çaresiz, boynunu büktü ve Bakanlara dönerek:

"— O halde bu kopyelerden biri sizde kalsın, diğerini de imzalayın lütfen" dedi.

Böylece imzalı kâğıt Bölükbaşının elinde bulunacak, ve vesika meraklısı lider, gerektiği zaman ortaya çıkıp, "Ben söylemiştim.." diye başlıyan uzun tiradlara girişebilecek, bu arada imzalı muhtırayı mendil gibi sallayarak:

"— İşte vesikası!" diyebilecekti.

İmza meselesi Bakanları hayli eğlendirmişti. Ama, ya sabaha kadar bu muhtıralar birbirini takip ederse, ne olacaktı? Oysa artık, MP'li Hüseyin Ataman da dahil olmak üzere, hiç birinin Radyonun R'sini bile işitmeğe tahammülleri kalmamıştı. CKMP'li Devlet Bakanı Mehmet Altınsoy, selâmeti, Proğramla ilgili müsveddeleri toplıyarak Başbakanlık Matbaasına yollanmakta buldu. Altınsoy saat 10'a kadar Proğramı bastırdı ve bütün müsveddeleri imha ettirdi. Proğram Bölükbaşıya bir emravâki olarak sunulacaktı. Ama irikıyım lider, o gece Zekâi Dormandan, muhtıralarının, özellikle TRT ile ilgili görüşlerinin hiçe sayıldığını öğrenmişti. Bölükbaşı bu defa son muhtırasını Başbakan Suat Hayri Ürgüplüye hitaben kaleme aldı. Bunda, Proğramın kendi partisinin görüşüne uymadığını, bu sebeple görüşmeler sırasında tenkitlerde bulunacağını bildirdi. Ardından da, haftanın başlarından itibaren, günde bazen iki defa kürsüye gelerek, bazen Grupuna mensup milletvekillerini ko

Tütün

Tütün ürünü, Türkiyenin % 32 ihraç kalemini teşkil eden bir tarımsal ürünümüzdür. Tütün tarımı daha ziyade bir aile işletmesi şeklinde olduğu için, ekonomik önemi kadar sosyal önemi de mevcut bulunmaktadır. 7768 köyde 454 bin 700 aile geçimini tütünden sağlamaktadır.

1961, 1962, 1963 yıllarında İnönü hükümetleri, köylümüzün yetiştirdiği tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi için piyasalara devletçi ve müdahaleci bir politika uyguladıkları için ürünler değer pahasını bulmuş ve müstahsilin yüzü gülmüştü.

Tarımsal ürünler arasında tütünün daha başka bir özelliği vardır: Tütün, devlet tekeli altında bir ürün olduğu için, en liberal olduğunu iddia eden hükümetler zamanında dahi hükümet tarafından müdahale alımları yapılmıştır.

Tütün piyasaları daima tüccar ile müstahsil arasında bir mücadele olarak devam edegelmiştir. Hükümetlerin müessir müdahalede bulundukları zamanlarda ancak müstahsil, malının değerini bulmak imkânına kavuşabilmiştir.

1962, 1963 yıllarında baş fiyat 14 lira olarak ilân edilmiş, hükümetler bu fiyat seviyesini tutabilmek için çok müessir müdahale mübayaası yapmışlar ve bunda muvaffak da olmuşlardır. Piyasanın ilk günleri, tüccarlar hükümetin mukavemetini kırmak, fiyat seviyesini düşürebilmek için protesto mahiyetinde piyasaya girmemişlerdir. Fakat hükümetlerin kararlı olduğunu anlar anlamaz, piyasaya girip fazla miktarda tütün almışlar, hattâ Tekelin baş fiyatlarını aştıkları olmuştur. Bunun sonucu, müstahsil memnun olmuş, eline iyi para geçmiştir. Ortalama fiyatlar ise 1962'de 11 lira 38 kuruş, 1963 de 9 lira 83 kuruş olarak teşekkül etmiştir.

Buna mukabil, 11 lira 38 kuruşa malolan tütünler 1963 - 64 yılı ihraç döneminde ortalama 1 dolar 76 cent'ten satılmıştır. Bu, 15 lira 84 kuruşluk bir ihraç fiyatını ifade eder ki, 125 kuruşluk işletme masrafı da nazar-ı itibara alınırsa, tütünün en yüksek fiyatla mübayaa edildiği yılda dahi tüccarın kâr ettiği ortaya çıkar.

1964 - 65 dönemi ihraç rakamları kesinlikle belli olmadığı için, üzerinde durmuyorum. Ancak kalite tütünlerin 1 dolar 65 cent'ten satıldığını gözönüne alırsak, 14 lira 85 kuruş ihraç fiyatının, mübayaada ortalama 983 kuruş teşekkül eden fiyata göre çok kârlı bir ihraç olduğu görülür.

1963 te rekolte 132 bin ton idi. 1964 rekoltesi ise 175 bin tondur. Rekolte fazlalığı itibariyle ortada bir güçlüğün mevcut olduğu inkâr edilemez. Ancak, bizim 108 bin ton ihraç ettiğimiz yıllar olmuştur. Tekelin kendi ihtiyacı 45 bin tondur. Demek ki 153 bin tonluk bir istihlâk ve ihraç imkânı mevcut olabilir.

Hal böyle iken, bu seneki tütün piyasası neden bir fiyasko olmuştur? Bunun başlıca sebebi, iki büyük partinin ekonomik politikasından doğmaktadır. C.H.P. hükümetleri müstahsili korumak ve gelir dağılımında sosyal adaleti gerçekleştirmek prensibine bağlı kalmışlardır. Bu prensibi gerçekleştirmek için dış fiyatları da hesaplıyarak, tesbit ettikleri fiyatları tutabilmek için piyasaya Tekel vası

nuşturarak TRT üzerinde esmeğe başladı.

İnce hesaplar

MP'li iki senatörün partilerinden istifa etmeleri üzerine, Osman Bölükbaşının açıklamasını yayınlamak istemiyen Radyo Haberler Dairesi yöneticilerine Bölükbaşının yaver-i hası Memduh Erdemirin savurduğu "Unutmayın, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı bizde!" yolundaki tehdit; gene MP'li İsmet Kapısızın, Hükümet Programının okunuşunun Radyodan naklen yayınlanmamasını yerişi; Bölükbaşı ve arkadaşları tarafından ortaya atılan "Partizan Radyo" sloganı oyunun sadece su yüzündeki bir kısmıdır. Bu tip çıkışlarda ön plânda daha çok MP görünmekle beraber aslında diğer partiler de için için, Radyoyu pek sem patik bulmamaktadırlar. Nitekim, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, Radyo meselesinin en alevli günlerinde bir demeç vererek, TRT'nin tarafsız olduğuna inanmadığını söylemiş, CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz da "Güven Oyundan sonra bu konunun ele alınacağını" ifade etmiştir. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ise, Millî Eğitim Bakanı Cihat Bilgehan vasıtasıyla, Haberler Dairesi yöneticilerine "bu kuruluşun tarafsızlığına inandığını ve saygı duyduğunu" sık sık söyletmesine rağmen, partisinin organı gazetelerde, hemen hergün, pabuç kadar harflerle, TRT yöneticilerinin değiştirileceği yolunda haberler yer almaktadır. Bu da, AP'nin Radyoya karşı gerçek tutumunu günışığına çıkartmak bakımından çok önemlidir.

Ancak her üç parti de, TRT kuruluş kanununun değiştirilmesi gibi üç bir iddia ile ortaya çıkmamakta, Radyoya hâkim olmak için daha başka yollar aramaktadırlar. Bunun için şimdilik üzerinde durulan alternatif, kanun değiştirilemediğine göre, yöneticileri değiştirmektir. Bu yöneticiler Genel Müdür Adnan Öztrak ile Haberler Dairesi Müdürü Doğan Kasaroğludur. Öztrak ve Kasaroğlunun yerine getirilecek isimler ise AP'ye, özellikle DP'ye yakınlıkları ile tanınan Brüksel Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürü Nail Mutlugil ile Anadolu Ajansından Fahrettin Gülsevendir. Ancak bu değişikliklerin gerçekleşme şansı şimdilik hayli zayıftır. Zira kuruluş kanununa göre, Genel Müdürün değiştirilmesi bazı çetin formalitelere bağlanmıştır. Kuruluş kanunundaki hükümlere göre, önce Yönetim Kurulunun Öztrak hakkında itimatsızlık beyan etmesi, sonra da bunun Bakanlar Kurulunca karara bağlanması gerekmektedir. Beşer yıl teminatı olan Yönetim Kurulu üyelerinin ise böyle bir karar almaları için sebep yoktur. Bir an için bu iki hususun gerçekleştiği düşünülse bile, TRT kurumunun muhtariyetini garanti altına almak üzere, Genel Müdürün bir diğer sigortası da, işten el çektirilmesi halinde, kendisine derhal Danıştaya müracaat hakkının tanınmış olmasıdır. Danıştay bu müracaattan sonra 48 saat içinde karar almak zorundadır.

İşte, başta AP olmak üzere, CKMP ve YTP'yi kara kara düşündüren bu formalitelerdir. Gerçi şimdiden, bazı

Fâciası

Muammer ERTEN

tası ile girmişler, müessir destekleme mübayaası yapmışlar ve fiyatları istedikleri seviyede teşekkül ettirmişlerdir. Bu suretle tüccar makûl bir kazanç sağlamış, müstahsilin yüzü gülmüş, alınteri değerlendirilmiştir.

4. Koalisyon Hükümetinde Tekel Bakanlığını elinde bulunduran AP ise piyasanın kendiliğinden teşekkülünü amaç güden bir liberal politikaya bağlıdır. Bu politikayı, sayın Tekel Bakanı Ahmet Topaloğlu Ege ekici piyasasını açarken yaptığı ve radyolarla verilen konuşmasında şöyle tespit etmiştir:

"Tekel idaresince devlet adına yapılacak olan mübayaalarda tatbik olunacak sistemde her şeyden evvel yerli ve yabancı alıcılara karşı zorlu bir rakip olmaktan ziyade, mâkul bir desteklemenin anlayışlı, yardımcı, müşfik havası hâkim olacaktır."

Bu konuşma radyolarda okununca, "Eyvah, tüccar hükümeti geldi" diye piyasada panik başgöstermiştir. Piyasanın cereyanı, bu prensibin pek insafsızca tatbik edilmesine sahne olmuştur.

Basınımızda, yanlış olarak verilen baş fiyatın geçen seneye nazaran az oluşu münakaşa konusu oluyor zannedilmektedir. Derdin, baş fiyatın azlığı veya çokluğu ile hiçbir ilgisi yoktur. Fiyat ilân edilen fiyatta tutulsaydı, şikâyet olmazdı. Halbuki, ne olmuştur? Tekelin ilân ettiği fiyat sembolik olmaktan öteye gidememiştir. Tekelin 13,25 lira olan baş fiyatına karşılık tüccar 9 lira vermiştir. Tekel idaresi ise bir şahsın bir kısım tütünlerinin kilosuna 1 lira vermek, 1 kısmına da "bedelsiz yakılacak" demek suretiyle yekûn fiyat seviyesini tüccarınkine uygun olarak 9 lirada teşekkül ettirerek, belki aldatıcı bir şark kurnazlığına sapmıştır. Mübayaaları da çok yavaş yürütmüş, müstahsili tüccara doğru sürmekten başka birşey yapmamıştır. Bu panik karşısında tüccar piyasaya isteksiz görününce, fiyatlar daha aşağı düşmüştür. Yapılan müşahedeler, ortalama fiyatın 6 lira civarında teşekkül edeceğini göstermektedir. Bu, maliyetin altında bir fiyat demektir ki Ege tütün ekicisi için bir fâcia olduğu gibi, her alanda Egenin ekonomik durumuna çok menfi etkileri olacaktır.

Ama asıl fâcia bundan sonra meydana çıkacaktır. Çünkü iyi tütünler ucuz fiyatla gidince, kalitesi düşük tütünlere alıcı bulunmıyacaktır. Tüccar 60 bin ton mübayaa ettikten sonra duracak veya ortalama fiyatı daha da düşürmek için 1-2 liradan tütün mübayaa edecektir. Buna karşılık tüccarın durumu nedir? 1 dolar 65 cent olan dünya piyasası 14 lira 85 kuruşluk bir ihraç fiyatıdır. Ancak hükümet politikası ihraç fiyatlarını 1 dolar 50 cent'e düşürebilir. Bu ise 13 lira 50 kuruşu ifade eder. 125 kuruş işlenme masrafı düşülürse 12.25'lik bir ihraç fiyatına karşı 6 lira ortalama fiyatın ihracatçıya 300 milyon, civarında bir kâr sağladığı ortaya çıkar. Bu servet 400 bin ailenin gözyaşları üzerine inşa edilmektedir. Bu, AP'nin daha ilk adımda iflâs eden liberal politikasının üç günlük tatbikatıdır. Bu gözyaşları ve acı feryatların ne kâr sahiplerine, ne de buna imkân veren hükümete bir hayır getireceğine inanıyorum. Bu fakir insanların haklarını arama mücadelesi çok çetin olacaktır. 1965 Türkiyesinin gerçeklerini öğrenememiş olanlar, başlarını çok sert bir kayaya çarpacaklardır.

Nâsır Zeytinoğlu yürüyor

Kürkçü dükkânı: Briç Masası

Yönetim Kurulu üyelerinin Genel Müdüre itimatsızlık beyan etmeleri için razı edildikleri söylenmektedir ama, yeni Hükümetin bu yolda Danıştay engelini nasıl aşacağı meçhuldür ve herhalde gözden uzak tutulmaması gereken bir husus da halk oyundan gelecek tepkidir.

Zira halk oyu, ağzı yanık olduğundan, DP oyları temsilcilerinin Radyoyu kullanış tarzını pek iyi hatırlamaktadır.

Cumhurbaşkanlığı

Tehlikeli oyunların sonu

Bu haftanın içinde, Ankarayı hâkim Çankaya Köşkünde bir adam hayatından hiç memnun değildi. Uzun boylu, gözlüklü, eski bir jimnastik öğretmeni tipindeki huzursuz zat Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri usta briççi Nâsır Zeytinoğluydu. Uzun süredir çok taşın altından çıkan adam olan Nâsır Zeytinoğlunun durumunu CHP'nin İstanbul milletvekili Sabri Vardarlı Başbakan Suat Hayri Ürgüplü tarafından cevaplandırılması istenilen bir sözlü soruyla Meclise nihayet aksettirdi.

Vardarlı önergesinde, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Nâsır Zeytinoğlunun politik nitelikte bazı temaslar da bulunduğu yolunda söylentiler mevcut olduğunu belirterek şunu sormaktadır: "Nâsır Zeytinoğlu memur mudur? Eğer memursa, Parlamentoda yaptığı siyasi temaslar nasıl izah edilebilir?"

Millet Meclisi Başkanlık Divanı arşivlerinde buna benzer yüzlerce sözlü soru sıra beklemektedir. Bu bakımdan, Vardarlının önergesinin yakın bir gelecekte ele alınması ihtimali yok denecek kadar azdır. Vardarlının önergesinin özelliğini, Başbakandan istediği cevaptan çok, son günlerde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri ile ilgili olarak kulaktan kulağa fısıldanmakta olan bazı vakalara ışık tutması teşkil etmektedir. Zira bilinmektedir ki, Zeytinoğlu, Çankayanın gölgesinde, Çankayanın politikasını güdüyormuş havası içinde bir takım şahsi emelleri gerçekleştirmeğe çalışmaktadır. Bu sebeple, aslında Genel Sekreteri çarpması gereken şimşekler gene Çankayada, fakat bir başka köşkün, Cumhurbaşkanlığı köşkünün çatısında çakmaktadır. Yani oynanan oyunun perde arkasındaki kahramanı Zeytinoğludur; zehirli oklar ise, biraz da haklı olarak, Gürsele yöneltilmektedir. Özellikle son hükümet değişikliğinde büyük çapta rolü olan Zeytinoğlunun oyunlarının mahiyetini anlamak için bundan bir süre geriye, 27 Mayıs öncesine kadar uzanmak gerekmektedir. Bir devre hakimlik yapan ve daha sonra serbest avukatlıkla uğraşan Zeytinoğlunun en büyük zevklerinden biri, briç oynamaktır. O tarihlerde İzmirli eşrafın uğrak yeri olan Karşıyaka Kulübü, Cemal Gürsel ve Nâsır Zeytinoğlunun hararetli briç partilerine sahne olurdu. Gürsel ve Zeytinoğlu hemen hep aynı masada yer alırlar, sonra siyasi bahislere atlarlardı. Eşinin Sökede çok geniş topraklara olması sebebiyle iş çevrelerinde ve özellikle DP'liler arasında hayli tutulan Zeytinoğlu ile Gürsel arasındaki bu sıkıfıkı dostluğun nedeni o zamandan buyana bir türlü anlaşılamamıştır.

27 Mayıs Devrimi Gürsel ve Zeytinoğlunu çok iyi iki briç arkadaşı olarak buldu. Ama bu arkadaşlık sadece oyun masasında kalmadı. Gürsel ilk fırsatta, "yurt içi ve yurt dışında büyük şöhretlerden kurulu" diyerek takdim ettiği Kabinesinde Nâsır Zeytinoğluna Devlet Bakanlığını verdi. Sonra onu İçişleri Bakanlığına getirdi ve 1961 seçimlerini ona idare ettirtti. Osman Kibarın yakın dostu Zeytinoğlu böylece, İhtilâl Kabinesinde Bakan olarak görev almış bulunuyordu.

Kimden yana?

Zeytinoğlu, İhtilâl Kabinesinde görevde bulunduğu sürece, kelimenin tam anlamıyla bir "rahatsızlık unsuru" oldu. Bir iddia kendisinin mason olduğu idi. M.B.K.'cılar Hükü-

met toplantılarını duyurduğundan bir ara şüphe ettiler. Üstelik Kabine içinde de o istikamette bazı kararlar aldırtmağa çalıştığı seziliyordu.

Haftanın başlarında ,o devirle ilgili anılarını anlatan bir Tabiî Senatör, Zeytinoğlundan, gülümseyerek "başarısız mason" diye bahsetti. AKİS'çinin "Neden başarısız?" sorusunu ise aynı Tabiî Senatör, "Bir türlü Kabinede masonların istediği kararları aldırtamadı" diyerek cevaplandırdı.

Bir diğer Tabiî Senatör ise Zeytinoğlu için şöyle konuştu:

"— Toplantı kararlarını dışarıya uçurduğundan şüphe ediyorduk. Atılması için çok uğraştık, ama... Biliyorsunuz.."

Eski MBK'cının "biliyorsunuz" diyerek "es" geçtiği hususu şimdi artık bilmeyen yok gibidir. Bir briç arkadaşlığı ,27 Mayıstan önce sadece Karşıyaka Kulübü oyunseverleriyle İzmirli zenginler ve birkaç DP'liden başka kimsenin tanımadığı bir zâtı, giderek Türkiyede hükümetleri çekip çevirmeye kalkışan bir kimse haline sokmuştur. Nâsır Zeytinoğlunun, İhtilâl Hükümeti İçişleri Bakanı olarak bir diğer faaliyeti de, Kabinedeki bazı üyeleri klik halinde MBK'culara karşı birleştirmek olmuştur. Bu arada Gürsel - Alican ve Zeytinoğlu dostluğunun ilk temelleri atılmıştır. Zeytinoğlunun kurduğu, fakat sonra iplerini Alicana kaptırdığı bu klik o zamanlar âdeta CHP düşmanlığının bir sembolüydü. Ekibin elemanları zamanla tek tek elendiler ve Kabinede Nâsır Zeytinoğlu yalnız kaldı. Ama bu yaman briççi yılmak bilmedi. CHP oylarının iktidara gelmemesi için gayretlerine tek başına devam etti. Özellikle, 1961 Genel Seçimlerinde ne mümkünse yaptı.

Sükût ve atılış

Briç arkadaşlığından İçişleri Bakanlığı koltuğuna kurulan Zeytinoğlu, seçimlerden sonra Gürsel Cumhurbaşkanı olunca, bu defa da Genel Sekreterliğe aktarıldı. Zeytinoğlunun görevi oldukça pasifti. Yeniden ön plâna çıkabilmek için bir hayli gayret göstermesi gerekti. Zeytinoğlu bu gayretleri elhak gösterdi. Her kabine krizinin arefesinde Genel Sekreterin bir takım siyasî temaslarına şahit olundu. Genel Sekreter, İnönü gibi kuvvetli bir şahsiyetin başkanlığında hükümet istemiyor intibaını çok kimsede bıraktı. Başbakanı Gürsel idare edecek olursa, Zeytinoğlu asıl iplerin ken di elinde bulunacağı kanaatindeydi. Buna mukabil rejimin buhranlı günlerinde, 22 Şubat ve 21 Mayıslarda Zeytinoğlu İnönünün tam yanında yer aldı, doğrusunu söylemek gerekirse elinden geleni yaptı. Ama rejim ne zaman biraz ferahlasa Genel Sekreter kulislerde arz-ı endam etmekte gecikmedi.

Tabiî Cumhurbaşkanının, kendisini olup bitenlerden haberdar edecek bir kimseye sahip olmayı istemesinin yadırganacak bir tarafı yoktur. Ama Genel Sekreterin memur sıfatını taşıması Zeytinoğlunu "bu kimse" olmaktan alakoyacak bir durumdur. Nitekim Sabri Vardarlının önergesinde de bu konu ele alınmaktadır.

Son hadiselerdeki rol

Zeytinoğlunun, son "plân tatbikatı" 1965 yılı başlarına rastlamaktadır. Bu sıralarda Türkiyeye bir Sovyet Parlâmento heyetinin gelmesi, isimleri politikaya az karışmış, fakat politikanın ta içinde olan bir takım kişileri biraraya getirdi. Hem amerikan sempatizanı, hem sosyalist tanınan Kemal Kurdaş, İhsan Doğramacı ve Nâsır Zeytinoğlu arasında 27 Mayıstanberi sıkı bir dostluğun mevcudiyeti Ankarada hemen herkes tarafından bilinmektedir. Son zamanlarda bu ekibe Kurdaş kanalıyla yeni bir "Amerikanofil" -Süleyman Demirel- katılmıştır.

İşte, Sovyet Parlâmento heyetinin Türkiyeye gelişine tekaddüm eden günlerde, bu ekip son derece ilgi çekici bir toplantı yaptı. Toplantıda, CHP Hükûmetinin değiştirilmesi için zemin ve zamanın müsait olduğu neticesine varıldı. Zeytinoğlu sanki "Çankayanın Adamı" olarak konuşuyordu. Sevimli salon sosyalisti Kemal Kurdaşın da katıldığı bu fikir, özellikle Zeytinoğlu tarafından büyük bir sevinçle karşılandı. Genel Sekreter zaten, geçen zaman zarfında, İzmirde DP'lilerle kurmuş olduğu ilişkileri AP'ye de aktarmayı bilmişti. Derhal kollar tekrar sıvandı. Genel Sekreter, Parlâmentonun havasını Cumhurbaşkanına aksettiriyormuş gerekçesiyle, sık sık Meclis koridorlarında AP'li milletvekilleri ile kolkola, dizdize görülmeğe başladı. Bu arada üst kademedeki temaslar da gene Genel Sekreterin evinde yapılıyor, geceleri sık sık, geç saatlere kadar, bazen Süleyman Demirelle, bazen de İhsan Sabri Çağlayangille müstakbel İktidarın gerçekleşmesi için projeler hazırlanıyordu.

Zeytinoğlu AP kanadındaki temas-

Ürgüplü Hükümeti Mecliste

"Gölge Kabine"

larını Demirel ve Çağlayangil kanalı ile yürütürken, YTP ile ilişkiler de gene Genel Sekreterin çok iyi dostları Ekrem Alican ve Turhan Kapanlıya çengel atılarak kuruldu. Bu arada ortaya atılan "CHP Türkiyeyi sola götürüyor" sloganı tutmuş, iş çevrelerinden özellikle "Amerikano" ekibe destek vaadleri yağmağa başlamıştı.

Madalyonun öbür yüzü

İşin bundan sonraki kısmı, titizlik ve gizlilik içinde başarıya ulaşmaktı. Bu bakımdan, CHP'yi kuşkulandırmamak için ne mümkünse yapılmalıydı. Bu işi de gene Zeytinoğlu üzerine aldı ve gündüzleri Parlâmentoda CHP yöneticileri ile uzun sohbetlere dalarak, sık sık, karşı tarafın iyi hazırlandığından, kuvvetli olduğundan -üzgün bir tavırla- yakındı. Başta Satır olmak üzere, Parti kodamanlarına ve Hükümet üyelerine, bu durum karşısında ne gibi tedbirler alındığını sordu. Böylece hem şüpheleri üzerinden uzaklaştırmış oluyor, hem de CHP'deki durumu yakından izliyordu.

Herşeyi hazırlıyan Nâsır Zeytinoğlunun, Bütçe oylamasından bir gece önce Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile yaptığı bir konuşma son derece ilgi çekicidir. Son Hükümet düşürme operasyonunda baştanbaşa birinci derecede rol oynıyan Zeytinoğlu, Cumhurbaşkanına, Sadi Koçasın yanında şöyle dert yanmıştır:

"— Politik gelişimi size intikal ettirmek üzere, sık sık Parlâmentoya gidiyorum. Durum hayli kritik. Hükümet çekilmeye mecbur olabilir, ya da düşebilir. Oysa, İnönü Hükümetinin rejimin emniyeti bakımından seçimlere kadar iktidarda kalması gerekir!."

Gerçekten, bir gün sonra yapılan oylamada İnönü Hükümeti çekilmiştir. Ama Çankaya bunu endişeyle değil beşuş çehreyle karşılamış ve hemen, önceden tasarlanan tertibe geçilmiştir. Hükümetin ayağı altına karpuz kabuğu koyanlar Çankaya tarafından desteklendiklerinden Zeytinoğlu tarafından haberdar edildiklerinde gayrete gelmişlerdir.

Şimdi merak edilen, o zamanlar politik gelişimi Cumhurbaşkanına intikal ettirmek üzere Parlâmento koridorlarından ayrılmayan Nâsır Zeytinoğlunun Hükümet Programının müzakere edildiği şu günlerde neden sırra kadem bastığıdır!. Bir diğer merak konusu da Zeytinoğlundaki bu ani değişikliğin kendisine vaadolunan taraf sız İçişleri Bakanlığı koltuğuna kurulamamış olmaktan mı ileri geldiğidir?

Başbakanlık koltuğu ve masası
Adam bekleyen makam

Hükümet

Karpuz kabuğu II

(Kapaktaki çatlak)

Geride bıraktığımız hafta, türk demokrasisinin bundan sonraki devresine damgasını vuracak önemli siyasi olaylarla dolu olarak geçti. Dördüncü Koalisyon Hükümetinin programının hazırlanması, Başbakan tarafından Meclislerde okunarak kamu oyuna açıklanması ve daha sonra da bu program üzerinde yapılan görüşmeler, bu olaylarla ilgili olarak yapılan birçok tahmin ve varılan yargıların doğruluk derecesini ortaya koydu. Bu derginin satışa çıkacağı gün yapılacak Güven oylamasına bir gün kala, pek çok kimsenin kafasına yerleşen hüküm, aynı zamanda geçen haftanın bir özeti anlamını taşımaktadır: "Bu siyasi kadroyla türk demokrasisinin sıhhatini kazanması ve rayına oturması hayal olmasa bile, çok güçtür!"

Oysa, Üçüncü Koalisyon Hükümet Bütçe oylaması vesile edilerek düşürüldükten ve bu bir "demokrasi zaferi" ilân edildikten sonra geçen ilk günler -görünüşte de olsa- bu derecede kötümser etki yaratmamıştı. Gerçi Çankayanın fazla tarafsız sayılamıyacak tutumu, Bütçeyi "deştirmek"ten çok, bir "Hükümeti alaşağı etmek" fırsatı sayılması, bu sıralarda bazı yabancıların -ta- [illegible] tesadüfler olarak kabul ed[illegible] davranışları, bu olaya büyük gölge düşürmemiş değildir. Fakat bu gelişmeler, İktidardan "izzet-i ikbâl" ile ayrılan İnönü ve kadrosunun gayretleriyle normal [illegible] değişmesi [illegible] şıyan bu siyasi darbenin sonuçları mümkün olduğu kadar yumuşatılmıştır. B[illegible] ispat edilmiştir ki, İnönü İktidarı [illegible] değil o[illegible] dayan[illegible] de, sorunu [illegible] en normal ölçüler [illegible] devredecektir.

Düzenlerin manevra yalnız organizatörleri için değil, bütün bir memleket ve onun geleceği için tehlikeli ihtimallerle dolu olduğundan, oyunun içindeki ve dışındaki aktörler son derece ihtiyatlı [illegible] adımlar atmaktan sakınarak hareket ediyorlardı. Muhalefet liderliğini derhal benimseyen İnönü, yeni Hükümete başarılar diliyor, Muhalefeti, en mutedil ölçülerle yürüteceğini her hareketi ile göstererek, âdeta karşı cepheye moral aşılıyordu. Silâhlı Kuvvetler ise, Hükümetin kurulması sırasında dikkatle Ankaradan uzak kalan en yüksek rütbelisinden neferine kadar, bir olaya meydan vermemek, bir sızıltı yaratmamak için elinden geleni yapmıştı.

Dördüncü Koalisyon Hükümetini meydana getirenlerde de aynı d[illegible]

tin, bir miktar da olsa, mevcut olmadığı söylenemezdi. "İyi hâl kâğıdı" halinde düzenlenen ve her dört partiyi de aşan ilerici protokol, tarafsız Başbakanın çekingenliğe varan ihtiyatı, YTP, CKMP ve AP liderlerinin durumun önemini kavramış halleri, Dördüncü Koalisyonun icraat iddialarını gerçekleştirmese bile büyük olaylara meydan vermiyeceği ümidini yaratabiliyordu.

Oyunun kaideleri bu şekilde kurulmağa çalışılırken, aktörlerden biri ileri fırladı, ne kaidelere, ne de metne uyacağını, tek ve yegâne emelinin par sayı toplamak olduğunu gösteriverdi. Eski türk sahne sanatının "yıktın perdeyi eyledin viran" sözünü hatırlatan bir edayla ileri fırlayan bu zat, ancak tulûatçılık ve meddahlık sanatının yaratacağı bir kargaşalığa benzer sonuçları türk siyasetine hediye etti. Bu aktör, MP lideri Bölükbaşıdır. Hazret, eskimiş ve yıpranmış sahne hayatının terkedilmiş bütün silâh ve metodlarını ortaya çıkararak, bir sürpriz taarruzu açmış görünmektedir. Taarruzun hedefi -kimi zaman Hükümete, kimi zaman da Muhalefete yöneldiği için- tam belli olmamakla beraber, her halde, bu modası geçmiş siyasetçinin sona ermek üzere olan politik hayatını birazcık daha uzatmaktan başka bir şey değildir. Bölükbaşının tutumu, Dördüncü Koalisyonun başlangıcında, özellikle Koalisyonun diğer ortaklarını büyük endişelere sevketmiş ve bu duruma alelâcele çare aranmaya başlanmıştır.

Perde açılıyor

Yeni Hükümeti Güven oyuna -daha önce de beklenmiyen bir kargaşalığa- ulaştıracak hazırlıklar geçen haftanın sonunda başladı. Yeni Hükümetin açıklanması ve Koalisyon Protokolunun halk oyuna sunulmasından doğan gümbürtüler devam ederken, Hükümet Programının hazırlanması çalışmaları da başlamıştı. Programı hazırlamak için Koalisyon partilerine mensup Bakanlardan bir Redaksiyon Komitesi kuruldu. Komitede CKMP'yi Mehmet Altınsoy, YTP'yi Şekip İnal, AP'yi İhsan Sabri Çağlayangil, minik MP'yi de Hüseyin Ataman temsil ediyordu. Hükümette bu konuda yapılan görüşmede, protokolün ışığında Programa girecek ibareler için malzeme olmak üzere, Bakanların doküman sağlamaları kararlaştırılmıştı. Bakanların, bakanlıklarda daha önceki hükümet zamanında zaten başlanmış çalışmaları aksettiren malzemeyi kendi yapacakları işler olarak bu komiteye aktarmalarından sonra iş, bunları münasip tarzda ifadeye kalmıştı. Bu arada Protokolda da ismi geçen meşhur "Liderler Komitesi", bu Redaksiyon Komitesine -güya- yardımcı mahiyette toplantılar yapıyor, fakat işin esası burada hallediliyordu. Redaksiyon Komitesindeki Bakanlar liderlerinden, Liderler Komitesinden ve Başbakandan gelen direktiflerin -aydınlatıcı mı, yoksa karıştırıcı mı olduğu belli olmıyan- ışığı altında bir Program Taslağı hazırladılar. Programın meydana getirilmesinde tutulan yol, Protokolun hazırlanmasındakinden farklı olmadı. Yeni Hükümetin programı hem reform isteyenleri, hem reforma karşı olanları, hem iş adamlarını ve hem de fakir halkı memnun edecek, aynı zamanda Hükümeti kesin angajmanlara sokmıyacak bir yumuşaklıkta olacaktı! Dış politikada ne yâr, ne de ağyâr küstürülecek, ekonomik alanda hem yabancı sermaye ve hem de millî ekonomi taraftarları okşanacaktı!.. -Meşhur Lokomotif Hikâyesinin Koçcu 5 kahramanı bugün Bakandırlar.

Bu şekilde meydana getirilen Program Taslağı geçen haftanın sonunda Cuma günü Koalisyon partilerinin Grup toplantılarında görüşüldü.

Suçluluk kompleksi mi?

AP Grupunda Program Taslağını İhsan Sabri Çağlayangil okudu. Grupta esen hava pek tasvipkâr değildi. Gerçi bir zamanlar Bilgiçi destekliyerek Demirele karşı çıkanlardan çoğu bugün, bazı AP'lilerin sözü ile "hazır ol"a geçmişlerdir. Fakat buna rağmen, gerek Bakanlığı kaçırmanın ve gerekse Büyük Kongrede uğranılan mağlûbiyetin acısını hâlâ unutamıyanlar da Grupun renkli havasını devam ettirmekte kusur etmemektedirler. AP Grupunda bugün sayıları azalmış olmakla beraber, Demirele karşı bir durum takınan ve bunu saklamıyanların mevcudiyetleri bir gerçektir.

Bu gayrimemnunlardan Gökhan Evliyaoğlu, Çağlayangilin sesini dalgalandırarak okuduğu Program Taslağına en sert üslûpla hücum etmekten kaçınmadı. Evliyaoğlu, Program Taslağında türk - sovyet münasebetlerine yer verildiği halde türk - amerikan münasebetleri konusunda dişe dokunur bir açıklama olmamasını tenkit etti ve şöyle dedi:

"— Sanki suçluluk kompleksi içinde gibiyiz! Türk - amerikan ilişkileri Programa eklenmelidir..."

Meclise geldiklerinden buyana, Amerikaya yöneltilen her tenkidi "komonist" diye isimlendirenler, Program Taslağında yer alan ve millî bir dış politikayı kasteden ibarelere tahammül de güçlük çekiyorlardı. Her ne kadar bu Hükümetin "AP'nin hükümeti olmadığı" Demirel tarafından ısrarla tekrarlanmaktaysa da, "Allahın bildiği kuldan saklanamaz"dı!.. AP'liler

Koç — Alp — Akdoğan — Çağlayangil — Baran — Turgut
1 lokomotifin 5 vagonu

Demirelin gösterdiği "çok büyük politik kurnazlığı çakmakla" beraber, itirazdan da kendilerini alamıyorlardı. Elâzığ senatörü Celâl Ertuğ da aynı noktaya itiraz etti. Ertuğ, arkadaşlarına AP Grupunun türk - sovyet kültür anlaşması konusunda bir zamanlar takındığı dehşetengiz tutumu hatırlattı ve bu anlaşmaya "karşı" olmak gerektiğini, bu hususta Programa ek yapılması zorunluğunu ifade etti.

Bugüne kadar her fırsatta ve durumda "Af" demek gibi bir alışkanlığın zebunu olan AP'liler, bu konunun kulağını çınlatmaktan da kendilerini alamadılar. Turan Bilgin geleneksel formaliteyi yerine getirerek, basın suçlarının affının unutulmamasını diledi.. AP Grupunun nabzı atmaya başlamıştı. Şerbet gecikmedi: İsmet Sezgin söz aldı ve Genel Başkanının formülünü tekrarlıyarak, "Bu Hükümetin AP Hükümeti olmadığını" belirtti.

Bu tarafta işin esasına da girenler oldu. CHP Hükümetinin Bölükbaşı gibi, Alican gibi güvenilmez desteklerle devrilmesi ve üstelik bir AP Hükümetinin kurulamaması, kabaran iştahların limon yalamak sureti ile bastırılması neticesini yaratmıştı. Ancak bu konudaki itirazlar, hükümeti yeni kurmuşken, koalisyon ortaklarını şüphelendirmeyi politik bulmayan AP'lilerin ağzında epey yumuşadı. Nuri Bayar çekingen bir edayla konuştu:

"— Küçük partiler İnönünün istifasında büyük politika yapmışlardır. Önce İnönü ile beraber görünerek Millî Bakiye Kanununu çıkartmışlar, sonra AP ile birleşerek Hükümeti devirmişlerdir. Bunun için seçimlerde küçük partiler gaile olabilirler. Buna dikkat edilmelidir..."

Bayarın sözü, küçük partiler ve özellikle bunların en küçüğü hakkında düşünülenler bakımından bir sinyaldi!

"Gaileler" sahnede

Küçük ortaklardan CKMP, Program Taslağı üzerinde pek büyük bir itirazda bulunmadı. CKMP Grupunda Taslak görüşülürken Köy Bakanlığının işlerine daha çok yer verilmesi, adli işlerde de CKMP'nin görüşlerinin Programda yer alması istenildi. Nitekim genç Adalet Bakanı İrfan Baranın isteği ile "adli reform" görüşü Programa eklendi. YTP'liler Programı, kendilerine düşen bakanlıklar çerçevesinde ele alıyorlardı. İmar Bakanı Recai İskenderoğlunun halk tipi yapılar konusunda Programa yapılmasını istediği ekler, Programın Bakanlar Kurulunda son defa görüşülmesi sırasında uzun tartışmalara yol açtı.

İnönü konuşuyor
Olimpus dağından ses

Koalisyondaki en küçük parti, fakat en büyük gaile olan MP ise meseleye başka açıdan bakıyordu. Daha doğrusu, meseleye başka türlü bakan, bu parti için "herşey" demek olan Bölükbaşı idi. Diğer partiler bu Hükümetin kuruluşunda daha çok icraatın şekli ve hükümetin benimsiyeceği görüşler üzerinde pazarlık yaparlarken, MP mücadelesini tek yöne teksif etmişti: İktidar kudretlerinden âzami istifade imkânları..

Üstelik MP bu imkânlardan âzami şekilde istifade ederken muhalefetin imkânlarından da mahrum olmıyacak ve hükümet dışında kalmayı tercih eden Bölükbaşı, seçim yatırımlarını istediği gibi düzenleyecekti! Demokrasi alanında ve tarihinde bu kadar kârlı bir vargel ne bugüne kadar kurulabilmiş ve ne de düşünülebilmiştir. Rahmetli Gümüşpalanın Birinci Koalisyonda tutturduğu yol buna benzemekle beraber, bir hesaptan ve şuurlu bir davranıştan değil, koalisyonu bilmemekten ve partinin baskılarına dayanamamaktan meydana gelmiştir.

Böylece "mücit" sıfatına da hak kazanan Bölükbaşı, koalisyonun kurulması ve programının görüşülmesi safhalarında tasarladığı yolda epey ilerleme göstermiştir. Bir kere, herşeyin başında, koalisyonun kurulup kurulmaması düşünülürken MP lideri "müessiriyette eşitlik" adındaki ve ardında nelerin yattığı artık açığa çıkan meşhur prensibini ortaya atmış, hükümeti kuramıyacakları korkusunda olan diğer partilere de bunu kabul ettirmiştir. Bunun ardından, hükümetin üstünde, Bölükbaşının da yer alacağı bir Liderler Komitesi ile hükümet içinde her türlü memur tâyinine kadar uzanan işleri kararlaştıracak bir alt komitenin kurulması hakkındaki teklif gelmiştir. Bölükbaşı biraz güçlük çekmekle beraber, bu fikirleri cazip bulan Alicanın da desteği ile bu ikinci merhalede de başarıya ulaşmıştır. Liderler Komitesi kurulması hakkındaki karar Koalisyon Protokolu ile halk oyuna açıklanmış, fakat noterlerin tayinine kadar yetkilendirilmiş ve herhal de liderlerin direktifi ile işleyecek olan hükümet içi komite gizli tutulmuştur. Sonradan Bölükbaşı CHP sözcülerinin Liderler Komitesine yönelttikleri tenkitlere cevap verirken bu Komiteyi de açıklayıvermiştir. Bunun üzerine muşkül durumda kalan Başbakan Ürgüplü de aynı açıklamayı tekrarlamak durumuna düşmüştür.

Hükümet içinde dört partiye mensup dört Bakandan meydana gelen Komitenin işleyişinin Hükümet Programının redaksiyonunu yapan Komitenin çalışmasına benziyeceği ve Bölükbaşının işleri en sıkı şekilde ele almağa kalkışacağını tahmin etmek bu durum da hiç de zor değildir. Redaksiyon Komitesinde MP temsilcisi Hüseyin Ataman, nasıl yarım saatte bir patronuyla telefonlaşıyor ve izin alıyorsa (Bk. AKİS: "Radyo") bu Komitede yer alan MP temsilcisinin de aynı şekilde hareket edeceği munakkak gibidir.

Zaten Bölükbaşının Bakanları son günlerde Kabinedeki arkadaşları arasında telefona olan sevgileri dolayısile hem şaka, hem de sıkıntı konusu olmağa başlamışlardır. Geçen hafta bir MP'li Bakan, imzalaması için getirilen bir kararnameyi görünce:

"— Bir dakika... Patronla konuşayım..." diyerek telefona atılınca yanındaki CKMP'li Bakan, Bölükbaşının huyunu da bildiği için, kahkahayı patlatmıştır.

Bir adam bir taş atar...

Program görüşmelerine Hükümet içinde yavaş yavaş irileşen bu çıbanla gitti.. Dördüncü Koalisyon henüz güven oyu almamış olmanın sancılarını çekerken, bu çıban, Bölükbaşının Radyoya yönelttiği hücumların

tehlikeli bir hale girmesi ve Başbakanın inisyatifinden çıkması ile patlıyacak hale geldi. Programın Mecliste okunmasında Radyoya şiddetli ve menfaatsız bir çıkış yapan Bölükbaşıya, Ürgüplü katılmayınca, çıban "ucundan" patladı. Bu olayı, Bölükbaşının gazetelere, Programı kendisinin de tenkit edeceğini açıklaması takip etti. Güven oyundan önce bir çatlak istemeyen Ürgüplü ve diğer parti liderleri, bunun üzerine telâşa düştüler. Pazar günü, ertesi gün Mecliste başlıyacak Hükümet Programı görüşmelerinde Bölükbaşının çıngar çıkarmaması için Liderler Komitesi bir toplantı yaptı.

Ertesi gün Koalisyon partilerinin ileri gelenleri, Mecliste görüşmeler başlamadan önce, Bölükbaşı ihtilâfının Liderler Komitesinde halledildiğini "müftehirane" açıkladılar, fakat Hazret, bir saat sonra kürsüde onları bir güzel tekzip etti. Bölükbaşı, hazırlanmasına katıldığı ve içinde bulunduğu Hükümet Programını tenkit etmekle kalmadı. Dördüncü Koalisyon Hükümetinin ve bilhassa Ürgüplünün yaşamak için birinci çare olarak gördüğü "yumuşak İktidar - Muhalefet ilişkileri" politikasını da tersine çeviriverdi. Hem de Muhalefet lideri İnönünün son derece mutedil ve hattâ Hükümeti destekler tarzdaki konuşmasından sonra!..

Bölükbaşının İnönünün mutedil konuşmasından sonra kürsüye fırlayarak CHP'ye en çirkin, kısır ve 1946'lara kadar uzanan ithamları yöneltmesi, Meclisteki havayı tersine çevirdi. buna rağmen CHP sözcüleri, cevaplarını [illegible] konuşmalarında sadece Bölükbaşıya yöneltmekte itina ve dikkat gösterdiler. Bölükbaşı bundan sonra da maksadına [illegible]ememiş gibi, tekrar tekrar konuşmalar ve çirkin hücumlar yaptı ve [illegible] kendisi ile [illegible] yarışına girmeğe mecbur kalan [illegible]canla Ahmet O[illegible] da işin içine sokarak Meclise ve [illegible]şmeleri radyolardan dinleyen m[illegible] [illegible]ara 1960 öncesi günlerini hatır[illegible]tan sert ve kırıcı bir mücadelenin başlangıcını yaşattı. Bunun sonucu bilindiği gibi, Erimi, Satırı, Feyzioğlu ve Aksalı ile yekpare bir hal [illegible] CHP'nin Hükümeti kıskıvrak bağlıyan soruları. Muhalefetle İktidar arası[illegible] [illegible] Başbakan Ürgüplüyü dehşete düşüren kendisinin inisyatifinden çıkmış bir kargaşalıktır. Hem de Güven oyundan önce!..

Aman, bir çare!

Telâşa düşen ortaklar, Bölükbaşılı bu koalisyonun değil Seçimlere. Bütçeye kadar bile zor gidebileceğini anlamış bulunmaktadırlar. Gerçi AP'liler Bölükbaşının sertleştirdiği havaya -Demirelin acemilikten doğan korkusunun da sebebiyle- fiilen girmemişler, Bölükbaşının saldırılarını da "Ayının inine çomağı, deliye sokturular" diye, bir taktikmiş gibi göstermeye çalışmışlardır. Ancak, bunun bir taktik değil bir emrivâki olduğu, Bölükbaşıyı tasfiye etmek için AP ve CKMP tarafından alelâcele tasarlanan çarenin açığa çıkması ile anlaşılmış bulunmaktadır. Çare, sadece Bölükbaşının ayağını kaydırmayı değil, aynı zamanda rahatsızlık veren sesini kesmeyi de öngörmektedir. Düşünülen, Bölükbaşının dört milletvekilini transfer etmek ve MP'yi Koalisyon dışı bırakmaktır! Bunda iki türlü fayda görülmekte: böylece hem Koalisyonda huzurun sağlanacağı, hem de Bölükbaşının şimdiki halde 13 kişi olan Meclis Grupu 9 kişiye -Anayasanın grup olmak için şart koştuğu 10 kişinin altına- ineceği için Bölükbaşının "Grup adına" diye ikide bir kürsüye tırmanmasının önü alınacağı ifade edilmektedir..

İnönü - Ürgüplü

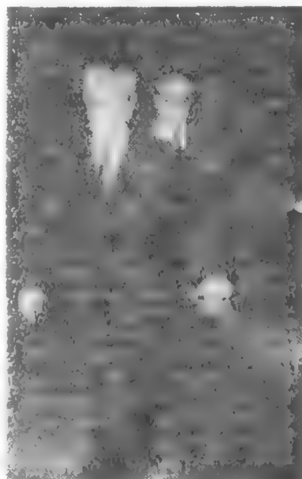
Eski dost düşman olmaz

AP'liler transfer işinin, Hükümete Bakan olarak girmiş MP'liler varken kolay olacağı kanısındadırlar! Bu yüzden iş, Kabine listesinde bir değişiklik yapmadan bazı Bakanların partilerinin değişmesiyle âdeta otomatik olarak halledilivereceektir. Bu plânın, Bölükbaşının varlığından büyük huzursuzluk duyan CKMP'liler tarafından da büyük bir memnuniyetle benimsendiği anlaşılmaktadır.

Ancak şimdilik bu manevranın gerçekleştirilmesi için tek engel "Güven oyu" olarak kabul edilmektedir. Bakanlık vaadlerinde aldatılan Bağımsızların yeni Hükümetten yüzçevirmesi sebebiyle, Güven oylamasında Hükümetin düşürüldüğü oylamadaki farklı neticenin alınamıyacağı bilinmektedir. CHP'liler, İktidarla Muhalefet arasındaki oy farkının 15'e kadar düşebileceğini, hattâ -partilerdek, gayrimemnunlar oylamaya gelmezlerse- bir sürprizin dahi düşünülebileceğini söylemektedirler. Bu yüzden, şimdilik MP'nin 13 oyuna muhtaç olan İktidar, Bölükbaşının kulağına kadar giden "Koalisyonda tasfiye" haberini kesinlikle yalanlamış ve MP liderine teminat vermiştir. Bölükbaşı, Mecliste görüşmeler devam ederken aldığı bu teminata inandığı içindir ki, kürsüde:

"— Beni bu Hükümetten, seçimlere kadar, ölüm bile ayıramaz!" diye feryad etmiştir.

Ancak önümüzdeki günlerin ölüm olmasa bile -üstadın mûtadı üzere- bir intihar mı, yoksa bir ayrılık mı getireceği yakın bir zamanda belli olacaktır..

Ürgüplü - Demirel

Gölge oyununda

Gazeteler

Milliyetten Akşama

Bu haftanın başında Akşam gazetesinde Çetin Altanın, bir kocaman resmi altında "Türk Okuru"na beyannamesini görenler, ertesi gün de yazısının son satırlarını okuyanlar "Çetin Altan tam sapıttı" diye düşünmekten kendilerini alamadılar. Türkiyedeki solcu edebiyatın 1 numaralı kalemi beyannamesinde şöyle diyordu:

"Türk okuyucuları,

Sizlerin ve vatanımızın haklarını her şeye rağmen var gücümle savunmağa devam edeceğim. Bütün basın hayatımda bana gösterdiğiniz büyük dostluğu sonuna kadar hak etmeğe çalışmak inadım ve hırsımdır.

Yarın ve yarınlara..."

Çetin Altanın ertesi sabah Akşamın ikinci sayfasının başında yayınlanan yazısında ise şu acaip satırlar vardı:

"Benim Akşam'daki bu çabam Babıâli ile olan alış verişimin son iyi niyet denemesidir. Bundan sonra yazarlar, düşünürler ve memleketlerini gerçekten sevenler bir kaç kişinin kulu kölesi olmadan da özgürce yazılar yazabilsinler diye gerekli olanı yapmak uğrunda çok daha başka, çok daha etkili yollardan uğraşacağım"

Çetin Altan, meselâ siyasilerimizden Osman Bölükbaşının duçar olduğu rahatsızlığa tutulmuşa pek benziyor ve kendisini gittikçe dünyanın merkezi saydığını daha fazla belli etmeye başlıyordu. Milliyetten ayrılmış olması, yani üzerinden Abdi İpekçinin şifalı kontrolunun kaybolması türk basınının bugün en parlak durumunda bulunan bu kuyruklu yıldızının yarın istikbali hakkında öyle iyimser bir kanaat vermedi.

Fakat Çetin Altanın Milliyetten ayrılması, ayrılış sebepleri, bu ayrılmayı doğuran şartlar geniş ilgi ve merak doğurdu, çeşitli söylentilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bir yandan solcular Milliyeti amerikalılara satılmış olmakla suçlarlarken diğer taraftan sermaye grupları Çetin Altan gibi bir "komünist"e sütunlarında daha fazla barınmak imkânı vermediğinden dolayı Milliyeti ve sahibi Ercüment Karacayı alkışladılar.

İşin doğrusu şudur ki bu ayrılma Milliyet için de, Çetin Altan için de bir talihsizlik olmuştur.

Baskı grupları

Bâbıâliyle ilgisi bulunanlar, bundan bir süre önce başı sanayiciler tarafından çekilen bir grup iş adamının kendi aralarında toplanıp bazı görüşmeler yaptıklarından haberdardırlar. Bunlar, gazeteleri reklâmlarıyla dolduran ilân sahipleridir ve tabiî özel teşebbüsün temsilcileridir. İş adamları Basının durumunu incelediler ve bilhassa iki gazeteyle iki kalem üzerinde durdular. Gazetelerden biri Milliyet, diğeri Cumhuriyetti. Milliyette Çetin Altan bu grupun menfaatlerine cazip, renkli ve okunan yazılarıyla veryansın ediyordu. Cumhuriyette onun bir "nüsha-ı sânisi" de aynı yolda daha münkabız adımlarla yürümeye çalışıyordu.

Sanayiciler ve diğer iş sahipleri gazeteciliğin bir büyük endüstri olduğundan haberdardılar ve hem Milliyetin, hem Cumhuriyetin okkalı yatırımlar yaptıklarını biliyorlardı. İki gazete de banka borcuyla yeni rotatifler getirtmişler, tesislerini genişletmişlerdi. Şimdi bu borçları ödemek durumundaydılar. Bunun sadece tirajla karşılanması imkânsızdı. Gerçek şudur ki bugün bir büyük gazetenin bol ilânsız yaşaması mümkün olmaktan çıkmıştır ve Amerika, yahut İngilterede tirajları milyonun üzerinde olunan bazı gazete ve dergilerin günün birinde gürültüyle kapanmasının sebebi budur. Bizde de Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, hattâ Akşam gibi masraflı gazeteler için durum budur.

Ercüment Karacan
Talihsiz bir adam

İş adamları İstanbulda yaptıkları toplantılarda kendilerinin niçin Çetin Altan tipi kalemleri bizzat, paralarıyla beslediklerí sorusunu sordular: Öyle ya, eğer Milliyet veya Cumhuriyet ayakta durabiliyorlarsa bunu kendilerine medyundular. İlânlarını kestikleri, hattâ azalttıkları an bunların diz... m... işten bile değildi.

Yüksek tirajına rağmen Mill... hele tirajı da öyle fazla yüksek olmayan Cumhuriyet -Bâbıalideki tiraj sırası Hürriyet (500 bin), Milliyet (300 bin), Akşam (140 bin), Tercüman (130 bin), Cumhuriyet (100 bin) dir- ... sıkıntı içindedirler ve masraflara ...leme yapmak zorundadırlar.

İlân sahiplerinin bu kararları Bâbıâlide süratle duyuldu.

Damoklesin kılıcı

Bu sırada ikinci bir hadise oldu: Ankarada İnönünün C.H.P. hükûmeti düştü ve yerine A.P. temayüllü yeni hükûmet geçti. Yeni hükûmetin işbaşına geçmesiyle birlikte o kanattan "aşırı sola karşı harekete geçme" sesleri gelmeye başladı. Aşırı solcular C.H.P.'ye ne kadar çatarlarsa ve çatmış olurlarsa olsunlar onun ve İnönünün devrinde fikir hürriyetinin Türkiyede altın devrini yaşadığını bilmektedirler. Yeni hükümetin savcıları daha fazla harekete geçirmek ...eceği, onun için daha ihtiyatlı dav...ması gerektiği bir genel inanç olarak derhal doğdu. Milliyet yeni bir hamlenin içindeydi. Böyle bir sırada tahs..., katlar, duruşmalar, dâvalar elbette ki hoşa gitmeyecekti.

Çetin Altanın bu hava içinde Milliyetten ayrılması Milliyet hakkındaki ithamları besleyen kaynak yerine geçti. Çetin Altandan amerikalıların da memnun olmadıkları ve onun ame...

Çetin Altan
Bölükbaşının yolunda

kan düşmanlığını körükleyen başlıca kalemlerden biri olduğuna inandıkları hiç kimsenin meçhulü değildi. Milliyet ve Cumhuriyet, aslında hiç öyle olmadıkları halde, amerikalıların ve hatta bir çok yabancı basın organının gözünde "C.H.P.'nin sözcüleri" diye bilinmekte, yasıflandırılmaktadır. Tabii bu, bir gerçeği hiç bilmemektir ama bilhassa amerikalıların Türkiyedeki gerçekleri bildiklerini sanmak da gerçeği hiç, ama hiç bilmemektir.

Devam eden çekişme

Milliyetle Çetin Altanın ipleri fıkra yazarının Tunusa yaptığı bir dâvet gezisinin dönüşünde koptu. Altan seyahate giderken, bizdeki usul gereğince gazeteye, her zaman yazdıklarına benzer ve yuvarlak lâflı on tane fıkra bıraktı. Gazete bunları yayınladı. Sonra gazeteciler heyeti Roma...a geldi ve Çetin Altan orada İnönü Hükümetinin düşürüldüğünü öğrendi. Fıkracı, İtalyadan gazetesine üç yazı gönderdi. Bunları, her zamanki gibi Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi okudu ve "yayınlanmayacak gibi" görmediğinden mürettiphaneye verdi. Yazılardan bir tanesi çıktı, fakat ötekiler çıkmadı. Milliyetin sahibi Ercüment Karacan bunları okumuş, "yayınlanmayacak gibi" bulmuş ve yayınlanmasını durdurmuştu.

Karacan ilk defa bu şekilde ... ranmıyordu. Bundan önce de Ç... Altanın bir yazısını ... Çetin Altan bir kaç gün yazmamış ... radan Abdi İpekçinin aracılığıyla her şey pamuk ipliğine bağlanmıştı.

Pamuk ipliğine bağlanmıştı, zira Çetin Altanın Milliyet gibi sol kanatta olduğu şüphe götürmeyecek bir gazetede bile gittikçe sivri hal aldığı ve istisnasız her şeyi bir belirli doktrin gözlükleriyle görüp değerlendirdiği farkediliyordu. Milliyet ise parlâmenter, demokratik bir soldan yanaydı ama bunun ötesinde vaziyet almayı istemiyordu. Bunun için gerekirse Çetin Altan gibi altın yumurtlayan bir tavuğu dahi feda etmekten çekinmeyecekti.

Hele, Çetin Altan hakkında büyük iş çevrelerindeki tepki de gittikçe genişlerken..

İpler kopuyor

Çetin Altan Tunustan döndüğünde hiddetliydi ve bir takım kararlara varmış görünüyordu. Abdi İpekçi uzun zamandır itinayla, gecesini gündüzüne katarak hazırladığı "hamle"si sırasında Çetin Altan gibi bir kuvvetten olmak istemiyordu. O itibarla kendisi, Ercüment Karacan ve Çetin Altan arasında bir konuşma hazırladı. İlk

Koraltandır,
Koraltandır,
Koraltan...

Vaktiyle Refik Koraltan, henüz Çankaya Köşkünün bal konundan Cumhurbaşkanı Vekili olarak Ankarayı seyreder hale gelmeden pek mütevazı bir tarzda bu vatanı kurtaranın üç kişi olduğunu kafiyeli olarak söylerdi: "Üç kişidir bu vatanı kurtaran - Atatürk, İnönü, bir de Refik Koraltan".

Sonra Koraltan daha da büyüdü, büyüdü, büyüdü. Kasidesi şöyle oldu: "Üç kişidir bu vatanı kurtaran - Koraltandır, Koraltandır, Koraltan."

Bu hikâye nereden mi hatıra geldi? Hiç.. Hani Çetin Altan şimdi Akşamda "Üç kişidir bu milleti kurtaracak - Nadir Nadi, İlhan Selçuk, bir de Çetin Altan" demeye başladı da..

Demek ki genç üstadın, tırmanacak daha bir basamağı var.

bu konuşma cereyan edebilseydi Çetin Altan muhtemelen, ama mutlaka bir süre daha, Milliyette kalabilirdi. Çetin Altan bunu istemedi. Kendisini tanıyanlar ve son zamanlardaki ruh haletini -"Bölükbaşı haleti"- bilenler Çetin Altanın "martyre'lik" sırasının geldiği inancında bulunduğunu kolaylıkla farkettiler. Bu elbette ki Çetin Altanın başarılı gazete fıkracılığı devresinin sonu olacaktı ama şöhret ve sükse Altanın başını fazla döndürmüşe benziyordu.

Bülent Ecevit

Çetin Altan randevu günü gazeteye randevu saatinden önce geldi ve Ercüment Karacanın odasına yalnız girdi. Orada gazetenin patronu ile yazarı saatlerce birbirlerine takılmış plaklar gibi aynı şeyleri söylediler ve karşılıklı ithamlarda bulundular. Konuşmanın her zaman fikir platformunda ve yüksek seviyede geçtiğini söylemek mümkün değildir. Hatta çamaşırcı kadınların üslûplarının taklit edildiği zamanlar oldu. Bir ara, hakem diye içeriye Abdi İpekçi de davet edildi. Fakat artık onun da yapacak bir şeyi kalmamış, söylenebilecek her şey söylenmişti.

Çetin Altan paltosunu giydi.. ve biraz aşağıdaki Akşama gitti.

Gazeteler savaşı

Milliyet Çetin Altanın böyle bir sırada ayrılmasının kendi aleyhinde yaratacağı dedikodu ve isnatları biliyordu. Bunları Çetin Altan da yaymakta zerrece fütur göstermeyecekti. Fakat Milliyet için kuvvetli bir taraf vardı: Aynı yolda olduğunu yayınıyla gösterebildiği takdirde dedikodular sadece bunları doğuranların yakasında bir çamur lekesi gibi kalacaktı. Çetin Altanın yerine fıkracı olarak M... eski Çalışma Bakanı, ama ondan da eski fıkra yazarı Bülent Ecevite teklif yaptı. Gerçek şudur ki Milliyetle Ecevitin fikirleri Milliyetle Altanın fikirlerinden birbirine daha yakındır. Ancak Ecevit mehil istediğinden Ercüment Karacan tiyatro yazarı Refik Erduranın o süre Çetin Altanın sütununu doldurmasını istedi. Bu, Milliyet için bir başka talihsizlik oldu, Zira Erduran suya tirit yazılarıyla Çetin Altanın yerini dolduramadı, sadece onu arattı. Bu sırada Bülent Ecevit "arkadaşı Çetinin yerini alıyor olma" hassaslığından kurtularak muvafakatını bildirdi, Ecevitin ortanın makul ölçüde solunda olduğu herkesçe bilinmektedir.

Ama Bâbıâlide yapılan bir nükte şudur: "Milliyete, amerikalıların tâbiriyle amerikan tahsil ve terbiyesi almışlar getirilmektedir."

Ecevit de, Erduran da Amerikan Kolejinde okumuşlardır.

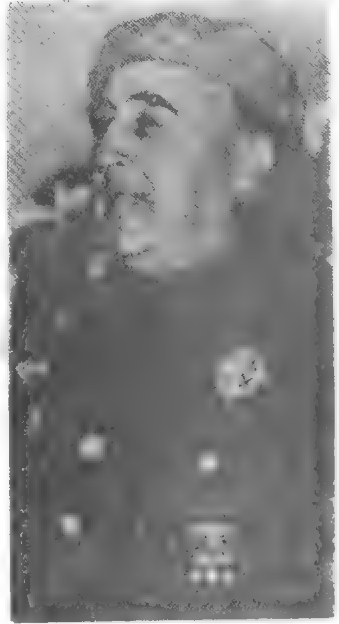
İspanya

Akıntıya kürek

İspanyada ömrü otuz yıla yaklaşan Franco rejimi, bir süredir tehlikeli sarsıntılar içindedir. Franco tarafından kurulan koyu bir polis rejimine rağmen ülkenin orasında burasında, özellikle başkent Madritte, hergün biraz daha artan ve güçlenen karışıklıklar çıkmaktadır. Bundan daha bir ay öncesine kadar Franco'nun karşısına dikilenler, çalışma şartlarının düzeltilmesini ve ücretlerinin arttırılmasını isteyen işçilerdi. Bugün onlara, üniversite özgürlüğü için savaşan öğrenciler de katılmışlardır.

Bilindiği gibi, Franco rejimi vatandaşların kendilerini yönetenlere tam güvenmeleri ve onların her buyruğuna uymaları esası üzerine kurulmuştur. İspanyadaki halk kütleleri ne yetişme de inanış bakımından böyle bir diktatörlüğün içinde ses çıkarmadan yaşayacak niteliktedirler. Ancak 1936-1938 yıllarının iç savaşını yaşayanlar, bugüne kadar, yeni bir kanlı maceradan kaçındıkları için Franco'nun her dediğine uymaktan başka çare görememişlerdir. Oysa bugün İspanyada daha iyi bir hayat, daha çok kazanç ve daha fazla düşünce ve davranış hürriyeti için dünyanın en iyi teşkilâtlanmış polisleriyle çarpışmayı göze alanların çoğu, otuzunun eşiğine yeni gelmiş gençlerdir. Bunlar kanlı İspanyol iç savaşına katılmış değillerdir, büyüklerinden dinledikleri acı hikâyeler, onlara, uzak çağların sisli efsaneleri gibi gelmektedir.

Yeni kuşakların yetişmesi ve ortaya yeni düşüncelerin çıkması, General Franco'yu hayatının açmazı ile karşıkarşıya bırakmış bulunmaktadır. Franco bunlara, eskiden kendine karşı gelenlere yaptığı gibi, kolayca "komünist" damgasını basamamaktadır. Çünkü bugün İspanyada hem işçilerin önderliğini yapanların, hem de üniversite özgürlüğünü savunanların çoğu katolik liberallerdir. Üstelik, Franco'ya karşı isyan bayrağını çektikten sonra yabancı ülkelere sığınan eski solcu liderlerin aksine, İspanyada kalıp Franco rejimiyle kurulan işçi ve öğrenci kurumlarının içinde mücadeleye devam etmeye kararlıdırlar. Örnek olarak şunu söyleyelim: Franco polislerinin ele geçirilen öğrencilere yaptıkları bütün kötü muameleye rağmen, geri ye kalanlar, kapatılan fakülte... bir yolunu bulup girmekte ve aldıkları kararlarla İspanyanın öteki üniversitelerini de kendilerine katılmaya ... girmaktadırlar.

General Franco

Başı dertte

Korku ve ecel

İşçi ve öğrencilerle girişilen bu yeni çekişmede Franco, 1936 yılında milliyetçilere karşı kendisiyle birleşen Kilisenin desteğine de güvenecek durumda değildir. Bugün İspanyada açık bir komünist tehlike görünmemekle beraber, eğer Franco baskı rejimini sürdürüp giderse, bu tehlikenin asıl o zaman belirmesinden korkmaktadır. Franco ile hristiyan demokratlar arasındaki ittifak, hristiyan demokratların lideri Joaquin Ruiz Gimenez'in geçen Aralık ayında bir daha dönmemek niyetiyle Franco'nun Meclisinden (Cor

Tehlikeli Belirtiler

Başkan Kennedy'nın öldürüldüğü günden buyana, Birleşik Amerika sendelemektedir. Uzun süredir duraklama durumunda olduğu bilinen bir topluma kurtarıcı gibi yetişen genç ve aydın bir başkanın kurşunlanması, bu sendelemenin en açık belirtisidir. Bütün ilerici düşünceler ve davranışlar, Kennedy ile birlikte Arlington mezarlığına gömülmüştür.

Başkan Johnson, Beyaz Saraya politika oyunlarından yararlanarak yükselen kurt bir politikacıdır. Kongre ile münasebetlerini âyarlamasını, istediği her kanunu geçirmesini gayet iyi becermektedir. Kennedy'nin bütün çalışmalarına rağmen Kongreye kabul ettiremediği Medenî Haklar Tasarısını Johnson kısa bir sürede kanunlaştırıvermiştir. Fakat Kongre ile iyi münasebetler kurmak, kanun çıkarmak herşey demek değildir. Eğer çıkan kanunu uygulayacaklarda iyiniyet ve içtenlik yoksa, en güzel hükümler bile kitabın tozlu sayfaları arasında kalır. Medenî Haklar Tasarısını kanunlaştıran Johnson, bu kanunun uygulanmasını sağlamak için en ufak gayreti bile göstermemektedir. Örnek mi istiyorsunuz? İşte Alabama'nın Selma şehrinde olup bitenler... İrikıyım bir şerif, aylardır bütün kanunlara meydan okuyup durmaktadır. Herhalde Kennedy zamanında olsaydı, işler başka türlü olurdu.

İşte, bir müslüman zenci liderin New York'un göbeğinde güpegündüz makineli tabanca ateşine tutulup delik deşik edilmesi... Bu, yalnız Birleşik Amerika için değil, bütün insanlık için yüzkarasıdır. Düşününüz, amerikan toplumunun en az yüz yıl gerisindeki bir Orta Doğu toplumunun başında bulunan İran Şahı, bundan sonra, ülkesinde bir suikast olunca "Böyle şeyler Amerikada bile oluyor" demeye daha fazla hak kazanacaktır.

Ya amerikan dış politikası? Artık Vietnam macerasının değil elle, cımbızın ucuyla bile tutulacak tarafı kalmamıştır. Batı ittifakının iki düzineye yakın üyesinden yalnız birinin başında bulunan De Gaulle, Johnson'un kararsız dış politikası sayesinde ortalığa duman attırmaktadır. Çok taraflı vurucu kuvvet (MLF) tasarısının başına gelenler içler acısıdır. Zamanı yanlış seçilen bir bombardıman, o kadar ümit bağlanan sovyet - amerikan görüşmelerini uzun bir süre için suya düşürmüştür. Kennedy devrinde kendilerini Birleşik Amerikanın eşiti, saygıdeğer devletler olarak görmeğe başlayan Lâtin Amerika ülkeleri, şimdi siyasal bakımdan bir başıboşluğun, ekonomik bakımdan da yeniden amerikan özel sermayesinin pençesine düşmek yolundadırlar. Washington, bir Panama Kanalı andlaşmasını yenileyebilecek durumda değildir.

Ama denecektir ki, Amerika şu sırada ekonomik refahın en üstün seviyesindedir. Unutulmamalıdır ki, Osmanlı İmparatorluğunda da ilk zayıflama belirtileri başladığı zaman İmparatorluk ekonomik bakımdan çok kuvvetliydi. Fakat bu, dünyanın gidişine ayak uyduramayan koca Osmanlı Devletinin eninde sonunda tarihe karışmasına engel olamamıştır.

tes) ayrılması üzerine sona ermiş görünmektedir. Bilindiği gibi, Gimenez geçen yılın sonlarında hazırlanan ve "Franco hareketinin ruhuna uymayan" hiçbir topluluğun kurulamayacağını öngören yeni kurumlar tasarısına şiddetle muhalefet etmiş ve bu tasarı kanunlaşınca da Meclisten ayrılmıştır. Gimenez'in bu kanuna muhalefet etmesinin sebebi, bu arada, falanjcı olmayan katolik sendikaların da bu kanunun kapsamı içine girmesidir. Oysa bugün İspanyada katolik sendikacılık en önemli kuvvetlerden biridir ve bunun kanun dışı edilmesi Kiliseyi Franco üzerindeki başlıca etki aracından yoksun bırakmaktadır.

Franco bugün İspanyada kendisine karşı isyan bayrağı açanları polis metodları kullanarak belki kısa bir süre için susturabilir. Fakat zamanın akmasının, ortaya yeni kuşaklar ve yeni düşünceler çıkmasının önüne geçemez. Artık bir iç savaş kâbusunun içinde olmayan yeni kuşaklar, Franco bugün nekadar ayak dircríse diresin, günün birinde İspanyada özlenen demokratik rejimi kuracaklardır.

Tüli'den haberler

Bitirdiğimiz haftanın sonunda Cuma akşamı, **Irak Büyük** Elçiliğinde, iyiniyet elçisi senator Sadi Koçaş şerefine bir kokteyl parti verildi. Daha ziyade yakın komşularımızın elçileriyle eşlerinin bulunduğu kokteylde bizden de pek çok dâvetli vardı. Her kokteylde olduğu gibi, muhtelif gruplar ve kimseler, ellerinde içki bardakları ile ayakta dolaşıyor ve sohbet ediyorlardı.

Ancak, alışılagelen bu duruma uymayan bir grup özellikle ilginçti: Köşede bir masada başbaşa oturmuş olan **Nasır Zeytinoglu**, tabii senatör **Osman Köksal**, **Dr. Celal Ertuğ**, geçtiğimiz haftanın Başbakan adayı Rektör **Prof. Dr. İhsan Dogramacı** ile **Dr. Muzaffer Canbulatın**, hemen bütün kokteyl süresince derin bir sohbete daldıkları görülüyordu. Kokteylin diğer davetlileri arasında, yalnız gelmiş olan, güzelliği ve zerafeti kadar annesini, babasını temsil görevini de mükemmelen yapan, Senato Başkanının kızı **Gülsüm Aka**, Dışişlerinden **Haluk Kura**; mavi türbanı, siyah elbisesi ve incileriyle göze çarpan zarif eşi **Lale Kura**, **Bedii Karaburçak** ve siyah kadife, kolları şifon bir elbise giymiş olan eşi **Neslihan Karaburçak**; eşinin başka bir işi olduğu için yalnız gelmiş olan Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü **Semih Akbil**, Hacettepe Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Dogan Karan** ve yeşiller giymiş güzel eşi **Aysen Karan**, **Amil Artus** ve eşi, **Dr. Vahap Dizdaroglu**, Ürdün Büyük Elçisi ve özellikle sosyal faaliyetleriyle ün yapmış eşi **Adile Ayda** ve pek ender Ankarada bulunan kocası, Daily News'un sahibi **İlhan Çevik** ve eşi **Nurten Çevik**, **Nilüfer Yalçın** ve daha başkaları varlardı.

★

Geçirdiğimiz hafta, karnavalın son günleri olması dolayısıyla, bazı yerlerde Fasching eğlenceleri yapıldı. Bunların en güzellerinden biri de **Dr. Cazip Sümer** ile eşi **Gönül Sümerin** Çankayada, yeni almış ve pek güzel dekore etmiş oldukları büyük evlerinde, Cumartesi gecesi verildi. 70 kişinin rahatça toplandığı gecede sabahın erken saatlerine kadar bol bol eğlenildi. Büyük salonları aydınlatan altı âvize ayrıca balonlarla da süslenmişti. Bir davul ve iki akordeondan mürekkep

Sümerlerin evindeki Fasching eğlencelerine katılanlardan bir grup

Boş zamanı değerlendirme gayreti!

müzik de bütün gece devamlı surette çaldı. Evsahibesi Gönül Sümer kırmızı, dar, uzun eteğiyle beyaz volanlı bluzu, sırmalı cepkeni ve göğsündeki altınlarla çok güzel bir ispanyol çigan kızı olmuştu. **Dr. Cazip Sümer** ise, kendisini büsbütün heybetli gösteren kaptanpaşa kıyafetine rağmen, alabildiğine mütevazi ve mükrim bir evsahibi durumundaydı.

O gece herkes ,büyük bir itina ile, kendisine değişik bir kıyafet seçmişti Hanımların birçoğunun üzerinde milli türk kıyafetleri vardı ve hiç biri diğerine benzemiyordu. Bunlar, muhtelif bölgelerin muhtelif devirlere ait kıyafetleri idi. Erkeklerin birçoğu da, başlarında agellerle, arap şeyhleri olmuşlardı. Tıp Fakültesinden **Dr. Orhan Öger** mükemmel bir İzmir efesiydi ve bütün gece yorulmak bilmedi. Eşi **Semiha Öger** ise yaşmaklı bir eski İstanbul hanımefendisi olmuştu. **Dr. Cengiz Kevenk** kara sakalı ve bıyığı ile agelli bir şeyh, amerikalı eşi ise basma şalvarlı, fesli, boylu poslu bir köylü kızıydı. Mühendis **Oktay Haksal** Koçero, güzel gözlü tatlı eşi **Doli** ise pembe şalvarı ile süslü bir köylü kızıydı. Siyah bir Kafkas elbisesi ve kalpak giymiş olan avukat **Muzaffer Kıran** gecenin büyük süksesi durumundaydı Bütün hanımlar, kendisinin kim olduğunu soruyorlardı. Fakat gecenin en genç dâvetlisi, şeytan kıyafetindeki **Ayşe Kıranın** onun kızı olduğu anlaşılınca, doğrusu bu daha fazla hayret uyandırdı.

Ankara Trafik Müdürü **Gültekin Kızılışık**, Bakırköyden henüz çıkmış bir deli kıyafetindeydi. Eşi **Sevil** de iranlı bir dansöz kız olmuştu. İran kolonisinden **Albay Şerif** ve eşi **Nina**, gecenin en renkli simalarındandılar.

Gecede pek çok da yabancı vardı. Ayrıca, değişik kıyafetlerine rağmen, hemen tanınanlar arasında, Merkez Bankası Muhasebe Müdürü **Tarık Hatusil** ve eşi **Nevres Hatusil**, Ziraat Bankası Merkez Müdürü **Macit Artukmaç** ve eşi, Ziraat Bankası Umum Müdürü **Âkil Kitapçı** ve eşi, İstanbuldan misafir olarak gelmiş olan, Ağa Han kıyafetindeki **Mebrur Oral** ve, eski Borivaj'ın sahibesi, japon sabahlıklı eşi **Mütena Oral**. **Kâmuran Erkmenoğlu** ve eşi bulunuyordu. Alman Konsolosu **Triller**, çinli kıyafetinde dev gibi bir amerikalı jet yüzbaşısı ve daha birçok yabancı misafir de geceye katılanlar arasındaydı.

★

Yine geçen hafta Cumartesi gecesi, Türk - Alman Dostluk Cemiyetinin Kumrular sokağında Galeri Milâ'nın biraz ilerisindeki binasında da bir balo verildi. Sabaha kadar teyp çalınıp muhtelif eğlenceler yapılan, yerlerdeki minderlerde oturulan bu partide de enteresan kıyafetler göze çarpıyordu. Kıyafet müsabakasını kazanan çift, maşlahlı bir gençkızla softa kıyafetli eşi oldu. Yarışma epeyce eğlenceli geçti. Jüri üyeleri arasında tanıdık sima olarak **Süleyman Vaner** ile **Suat Beriker** göze çarpıyordu.

★

Bitirdiğimiz hafta Cuma gecesi, Bulvar Palas salonlarında, Özel Yenişehir Kolejini Tanıtma, Koruma ve Geliştirme Derneğinin yemeği vardı. Çok kalabalık olan gecede sihirli kemanlar çok beğenildi ve alkışlandı. Bir ara, öğrencilerden **Neslihan Eriş** piyano çaldı ve yine öğrencilerden **Sevil Tagay** ile **Nimet Yüceyürek** şarkılar söylediler. Sonra bir alaturka ses sanatkârından türküler dinlendi. Ardından piyangolar çekildi. Yemek, gece yarısından sonra sona erdi.

★

Geçen hafta Cumartesi gecesi, Sanatsevenler Kulübünde, **Metin And** tarafından, "Gözbağcılığı" konulu bir konferans verildi. Konferansı süsleyen örnekler doğrusu pek ilginçti. -Çoğunluğun kanısına göre, Metin And, birgün bütün işlerinden vaz geçse, mükemmel bir Zati Sungur olabilecektir.

Konuşmacı, dünyanın en namuslu insanlarının gözbağcıları olduğunu, zira seyircinin, aldatılacağını bile bile gösteriye katıldığını, halbuki başkai, kasap ve politikacıların aldatmıyacaklarını iddialarına rağmen kişileri aldattıklarını söyledi. Dinleyiciler arasında kendisine asistan olarak seçtiği **Işık Yenersu, Nihat Akçan, Salim Şengil, Nezihe Meriç** ve **Ayhan Dürrüoğlu**, Metin Andın sırlarını çözmeğe muvaffak olamadılar. Kulübün uzun zamandır görünmeyen Başkanı **Munis Faik Ozansoy** da o gece oradaydı. Herhalde bu konu kendisini çok ilgilendiriyor olmalı!

★

Bitirdiğimiz hafta Çarşamba akşamüzeri, bir romen ticaret heyeti şerefine Romanya Büyük Elçiliğinde bir kokteyl verildi. Kokteylde Sovyet Büyük Elçisi **Rijov**, Bulgar ve Yugoslav Elçi ve Ataşeleri, Dış Ticaret Dairesi Mensupları, **Fahrettin Kerim Gökay, Seyfi Kurtbek, Mazlum Ataman, Hikmet Pirinççioğlu, Pertev Subaşı, Nurettin İmre, Celâl İmre, Behzat Firuz** ve **Ferit Kromer** ile eşleri varlardı.

★

Geçirdiğimiz hafta bir başka kıyafetli parti de Bahçelievlerde, Sağlık Bakanlığı yüksek mimarlarından **Affan Lugalin** evinde verildi. Lugallerin eski arkadaşları Kalamışlı meşhur **Selim Ağabeyin** doğum günü şerefine düzenlenen partide, bu kır saçlı koca delikanlıya mutantan bir sünnet düğünü yapıldı! Evsahibesi **Nino Lugal**, pembeler içinde, Saraylı Anne rolündeydi. **Melih Sağtür** mükemmel bir Krutçef olmuştu. En yakınları bile kendisini tanıyamadılar. **Pertev Subaşı** durmadan Bossonova yapan bir kont, **Şule Uman** esmer bir prensesti. Gecenin misafirleri arasında **Op. Dr. Sermet Akgün** ve eşi, yüksek mimar **Recai Akçay** ve eşi, **Servet Sayarı** ve eşi, **Jerfi Fıratlı** ve eşi **Güner Fıratlı** da varlardı.

★

Haftanın başındaki Pazar günü Kırıkkalede yapılan C.H.P. İlçe Kadın Kolu kongresinde bulunmak üzere Merkez Yönetim Kurulundan ve İl Yönetim Kurulundan pek çok hanım, sabah erkenden, Kırıkkaleye gittiler. Pek çok Kırıkkaleli hanım üyenin bulunduğu kongreye böylece, Merkezden **Muzaffer Antebelli, Neriman Elgin, Saadet Sümer, Şükran Söylemez**; İlden ise **Saadet Üçok, Saadet Ottekin, Hatice Eren, Melâhat Vural, Nafis Kayıhan** ve **Arife Develi** katılmış oldular. Kafileye ayrıca, İl temsilcisi olarak da **İbrahim Cüceoğlu** ile **Nimet Ardıç** katıldılar. Kongreyi müteakip, Kırıkkale İlçe Başkanı avukat **Cengizhan Yorulmaz** tarafından, Makine - Kimya Lokalinde büyük bir yemek verildi.

Gönüllüler

İki açış töreni

Geride bıraktığımız hafta içinde, Hacettepe Hastahanesi Gönüllüleri iki günde iki mutlu açılış yaptılar ve iki kurdelâ kestiler. Bunlardan birincisi, büyük çocuklar servisinde açılan "Oyun odası"dır. Hastahanede, çocuklar için gerçek bir mutluluk yuvası olan bu odada çok güzel, pırıl pırıl oyuncaklar, nefis bir dekorasyon ve büyük bir huzur göze çarpmaktadır. Fakat en önemlisi, çocukların burada buldukları "müşfik anne"dir.

Vaktiyle yönettiği çocuk yuvası ile Ankaralı annelere kendisini tanıtmış olan Kâmuran Ertunç, şimdi burada hasta çocuklarla meşgul olmakta ve onlara oynamayı, gülmeyi, mutlu ve umutlu olmayı, dağıttıkları şeyleri toplamayı öğretmektedir. Oyun odasının koridora bakan şık bir vitrini ve mağazadan içeriye girer gibi bir kapısı vardır. Oda, koridordan geçen hasta çocukların bile ilgisini toplamakta, onların hastahanede geçen günlerini neşelendirmektedir.

İkinci açılış, Şaban Şifahi Kliniğinin kapısındaki şık satış mağazası oldu. Gönüllüler burada, kendi el emeklerini ve her onbeş günde bir düzenledikleri dikiş günlerinde diktikleri dikişleri, hasta çocuklar yararına satışa arzetmiş bulunmaktadırlar. Elbiseler, çamaşırlar, çocuk kıyafetleri, mutfak eşyaları... bu şık mağazada neler, neler yok ki!.. Bu, hem bir gelir kaynağı olacak, hem de hastalarını ziyarete gelenlere, hediye almak bakımından, büyük bir kolaylık teşkil edecektir.

Gönüllüler bu mağazada haftada iki defa da kolye ve küpe satışı yapmaktadırlar. Böylece, evlerdeki, kullanılmayan ve başkasının işine yarayabilecek boncuklar, taşlar, evlerde kalmış herhangi bir parça değerlendirilmektedir.

Gönüllüler satış köşesi açılışında Rektör İhsan Doğramacı, açılış günü gönüllülere yeni bir sürpriz yaptı ve yakında çok daha geniş ve şık bir mağazaya, bir de çiçek dükkânına sahip olacaklarını bildirdi. Böylece hastaları ziyarete gelenler, kapıdan "çiçek" de satın alabileceklerdir.

Pembe önlüklü gönüllüler bu haber duyunca tabii çok sevindiler. Ama, faaliyet sahası, hastahane büyüdükçe büyümekte ve 230 üyesi bulunan Gönüllü Grupu da buna paralel olarak büyüme ihtiyacını duymaktadır.

Hacettepenin gönüllüleri
Gönül verenler

Sağlık

Büyük şehrin derdi

Uzun boylu, siyah saçlı genç kadın bir soluk durdu, sonra kelimelerin üzerine basa basa sözlerine devam etti:

"— Bütün bunlar Ankaralının sağlığını, Ankaralının hayatını her an tehdit etmektedir. Bir insan açlığa beş hafta, susuzluğa beş gün, havasızlığa ise ancak beş dakika dayanabilir. Havayı kirleten maddelerin en korkuncu kükürttür. Ankaramızda kullanılan linyitte, fuel oil'de ve mazotta bu zehirli madde yüzde 7 oranında mevcut olup, bazı kanser yapıcı maddeler de buna eklenmektedir. Böylece Ankarada, belirli mıntıkalara yerleştirilmiş olan hassas âletlerin de gösterdiği gibi, teneffüs edilebilir karbon partikülleri normalden üç misline çıkmaktadır ki, bu oran Londranın endüstri mıntıkalarında bile bu derece yüksek değildir. Zehirli baca gazları çeşitli akciğer hastalıklarına, bronş kanserlerine, astıma sebebiyet verebildiği gibi, çarpıntı, sinirlilik hali, baş ağrıları, yorgunluk, çalışma isteksizliği, vücut ağrıları da kükürt konsantrasyonu ile ilgilidir."

Genç kadın konuştukça, kendisini dinleyen Ankaralıların yüzlerini gözle görülür bir endişe kaplıyordu. Herkes adeta soluk almaktan korkuyor ve çizilen karanlık tabloyu izliyordu.

Konuşmacıya göre, Ankara çukur bir çanağa benzemektedir. Bilhassa kışın rüzgârlar çok yetersizdir. Zehirli baca gazları bir yana, şehir, bunların temizlenmesini, dumanlardan arınmasını sağlıyacak olan dikey rüzgârlardan da yoksundur. Halbuki dikey rüzgârlar dumanı aşağıdan yukarıya iter, paralel rüzgârlar ise bunları alır götürür. Aksi halde, Ankarada sık sık görüldüğü gibi, alçak yerleri sis ve duman basar. Ankarada, doğudaki dağlar güneşin doğuşunu geciktirmektedir. Rüzgârlar yeteri kadar hızlı esmemekte. Binalar sık ve yüksektir. Bunlar, rüzgârın hızını büsbütün kesmektedir. Etraf ağaçsızdır. Bundan ötürü de hava yeteri kadar oksijen yüklü değildir. Bütün bunlar zehirli baca gazlarının daha da tehlikeli bir hal almasına yol açmaktadır.

Olay, haftanın başındaki Pazar akşamı, Ankaralıların pek az tanıdıkları mütevazi Belediye Meclisi salonunda geçti. Belediye Meclisi o gün şehrin 142 milyon 66 bin 617 liralık bütçesini müzakere ediyor, Belediye Meclisi üyeleri tenkitlerini yapıyor, istek ve temennilerde bulunuyorlardı. Uzun boylu, siyah saçlı konuşmacı, CHP'li, Belediye Meclisi üyesi Dr. Müzeyyen Çokdeğerli idi. Dr. Müzeyyen Çokdeğerli, Belediye Meclisine seçildiği günden beri üzerinde titizlikle durduğu çevre sağlığı konusunu bu defa bütün genişliğiyle ele aldı ve işledi.

Teşhis ve reçete

Dr. Çoşdegerli, gıda kontrolü için ciddi bir plân çızmişti. Bununla ılgili olarak, gezici belediye mahkemelerinin kurulmasını istiyordu. Ayrıca, ekmeklerin ambalâjla satılmasını öngörüyor ve şehrin havasını tehlikeli şekilde zehirleyen baca gazlarına, dizelle çalışan ağır arabalardan çıkan egzos gazlarına karşı ciddi bir mücadele kampanyası açılmasını uygun görüyordu. Meclisin muhalif - muvafık bütün üyeleri bu konuda kendisini tasvip ettiler.

Baca gazları ile mücadele özellikle ilgı topladı. Hele, doktor teşhisini koyduktan sonra bir de reçeteyi ortaya çıkarınca, konu ile ilgili önergeler Meclis Başkanlığına âdeta yağmaya basladı.

Reçete, Ankarayı, Belediyenin kendi imkânlarına dayanarak, yüzde 50-60 nispetinde zehirli havadan kurtarmayı vaadetmektedir. Derdin sebepleri ortaya çıktıktan sonra, bunlarla teker teker mücadele etmek gerekmektedir. Meselâ bunlardan biri, Ankaranın özelliği göz önünde tutularak şehre girecek olan kömür ve fuel oil'in belirli bir kükürt oranını ihtiva etmesi üzerinde gerekli makamlarla anlaşmaktır. Bu oran yüzde 2'yi geçmiyecek, fazla kükürt ihtiva eden kömürler ise daha havadar, geniş mıntıkalarda kullanılacaktır. Ayrıca, bütün yeni inşaatlarda bir "baca plânı" uygulaması istenmektedir. Çünkü belirli kömürler için belirli baca ölçüleri gerekmektedir. Bu, şartname ile tespit edilmeli, buna göre ruhsat verilmelidir.

Belediye, kalorifer yakacak olan kimselerin "yakma ve kullanma" kursuna devam etmelerini şart koşmaktadır. Aynı zamanda, kalorifer dairelerine konulacak olan bir cihaz bol oksijenli hava verecek ve yakma ameliyesini kolaylaştıracaktır. Bu cihaz 80 liradır ve yerli olarak bulmak mümkündür. Fabrikalar, oteller, fırınlar da bir filtre cihazı ile, yanan maddedeki pisliğin lâğım sularına gitmesini sağlıyabileceklerdir. Çevrenin, mezarlıkların hızla ağaçlandırılması yönüne gitmek, binaları fazla yüksek yapmamak, iskân sahalarının rüzgârlara elverişli istikametlerde tespitine çalışmak, yardımcı faaliyetler olarak ele alınmalıdır.

Müzeyyen Çokdeğerli konuştukça, yüzlerdeki endişenin dağıldığı görülüyordu. Doktor sonunda, modern tıbbın en etkili silâhına, ikna metoduna da başvurdu ve sözlerini şöyle bitirdi:

"— Sakın, 'güçtür, yapamayız' demiyelim. Aman, bunu demiyelim! Gerçekten istersek, yapılamıyacak şey yoktur. Aksiyonlar istek ve fikirlerden doğar. Başlarsak, bitiririz."

Memurlar

Türkiyede memurların durumu gerçekten acıklıdır. Ben burada, memurun geçim şartlarından, formalitelerle bağlı, usandırıcı ve insanı mânen öldüren, inisyatifi yok eden bir çalışma sisteminden söz etmiyeceğim. Memurun buna karşı birtakım savunma araçları vardır: Spor totosu vardır, hayal dünyası vardır, her sabah birkaç satırla yardımına koşan ve onu avutan, onunla dertleşen yazarı vardır. Vakit öldürmek için bazen, yazı masasının gözünde duran küçük ispirto ocağını çıkarır, kahve pişirir, bazen yün örer veya kafadar arkadaşı varsa lâflar. Bir takımı tutmak en iyisidir. Bu takım futbol takımı veya siyasi bir takım olabilir, fakat her ne olursa olsun, memurlara iyi vakit geçirmeyi sağlayan bir araçtır. Bazen söyledikleri ne kendisi de inanır ama, asıl maksadı, dairede, bitmez zamanı öldürmektir Sonra, canına tak derse, borç faturaları cebini doldurur, kasabın, bakkalın önünden geçemez olursa, takımını değiştirir. Eh, bu da bir umuttur.

Bir iktidar değişince en çok İktidar -Muhalefet münasebetleri söz konusu edilir. Halbuki, bence en önemlisi, İktidar - Memur münasebetleridir. İktidarlara musallat olan ilk hastalık ârâzı, "tarafsız idare" sloganı altında "tasfiye" plânıdır. Yönetici organın başında bulunanlar, nekadar temkinli olurlarsa olsunlar, mensubu bulundukları parti teşkilâtı kendilerini hep bu yola itecek, zorlayacaktır. İktidar - Muhalefet münasebetleri zaman zaman tatlı bahar havaları ile ısıtılır ama, İktidar - Memur münasebetleri hiçbir zaman düzelmemiştir ve üstüne vardıkça da bozulur.

"Memurun durumu acıklıdır" demiştim. Çünkü memurlar, çoğunlukla, ekmek paralarının yaptıkları işten çok, politik tutumlarına bağlı olduğunu hesaplarlar. Bu bakımdan, sırtları hiç yere gelmiyen memurlar vardır. Bunlar geleni de, gideni de çok mükemmel idare ederler ve hattâ her gidiş - gelişten faydalanırlar da...

Memurların, okudukları gazeteyi, ismini gizleyecek şekilde katladıkları devirler olmuştur. Bazıları da başka mizaçtadırlar: lâstik top gibi oradan oraya atılırlar ama, her gittikleri yerde âdeta bir kahraman gibi karşılanırlar: yeknesak hayatlarına biraz renk, biraz heyecan gelmiştir. Bu, karşı kaleye gol atmak için de en mükemmel pozisyondur. Bu durumda kimisi "çevrede kahraman" olmakla yetinir, kimisi de gelecek için yatırım yapmağa koyulur. Her ne olursa olsun, bu da bir yeniliktir.

Memurun, siyasi fikirlerine sahip olamaması ve bu yüzden suçlanması, şu veya bu şekilde güvenliğini kaybetmesi, şu veya bu şekilde bir kalıba girmeye mecbur olması toplumumuzda büyük bir sosyal yaradır. Bu sosyal yara, Yassıada Mahkemeleri sırasında, V.C. ocakları dâvası ile apaçık ortaya çıkmış ve üstelik, politikacıların bunca ehemmiyete lâyık gördükleri bu memur sınıfının aslında nekadar güçlü olduğunu göstermiştir. Bu güç, memurlar arasındaki dayanışmadan ve pasif korunmadan gelmektedir. Bu itibarla, yapılacak şey şudur: Memur, yaptığı işe göre değerlendirilmeli ve daha olumlu, verimli bir yola yöneltilmelidir. Aksi halde pasif korunma lüzumu memuru bugünkü durumundan kurtaramıyacaktır.

Jale CANDAN

MUSİKİ

Haberler

Bitirdiğimiz hafta Cuma akşamı verilen senfoni konserinin "dehşetengiz" piyanisti Hugo Steurer, iki gün önce Çarşamba akşamı, Alman Kütüphanesinde bir de resital sundu. Ama bu resital pek. "Perşembenin gelişini Çarşambadan belli edecek" kadar kötü değildi. Hattâ ikinci bölümde çaldığı Reger'den Telemann teması üzerine çeşitlemeler oldukça iyi seslendirildi sayılabilir. Birinci bölümdeki Bach Partitası hiç de Bach'ı andırmadı ve Beethoven'in en güç sonatlarından "Füglü" Op. 110 da eserin önemine yaraşacak olumluluk- ta çalınmadı.

Ama herşeye rağmen Steurer orta seviyenin altına pek düşmedi.

★

Ankaralı müzikseverler, bitirdiğimiz haftanın ilk gününden itibaren çok önemli sanat olaylarıyla karşılaştıkları için mutluluk duymaktadırlar. Pazartesi, ünlü Sovyet keman virtüözü Leonid Kogan bir resitâl verdi. Çarşamba ve Perşembe akşamları da orkestrayla konçertolar çaldı. Bunlara ait izlenimler gelecek haftaki AKİS'te yayınlanacaktır. Alman Kütüphanesi ise, millî sanat kıymetlerimizden Aylâ Erduranla Ergican Saydama bir resitâl verdirdi.

★

Bitirdiğimiz hafta içinde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasında yönetim kurulu seçimleri yapıldı. Eski Başkan Mükerrem Berk ile yardımcısı Ayhan Erman yine kazandılar. Ülvi Yücelen, Ermukan Saydam ve Orhan Nuri Göktürk ise yönetim kurulu üyesi oldular.

Konseri verenler : Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası.

Yöneten : Prof. G. E. Lessing.

Solocu : Hugo Steurer (Alman piyanisti).

Konserin yeri : Ankara Konser Salonu,

Günü : 26 Şubat 1965 Cuma, Saat 20.30'da,

Program : Brahms'ın iki bestesinden kuruluydu : 1) Birinci Piyano konçertosu, Re minör, 2) Dördüncü senfoni, Mi minör.

Konserin özellikleri : Bellibaşlı özellik olarak, konserin sadece Brahms'ın çok sevilen iki bestesini kapsadığı sayılabilir. Bunun yanında ne şef, ne de solocu Ankaralılara bir "özellik" getirebildi. Hele solocu, şimdiyedek Ankaraya gelen alman müzikçilerin içinde belki en kötüsüydü.

Şef Lessing'in Brahms'ın Dördüncü senfonisini yeniden ele alarak başarıyla çaldırması bile konsere özel bir önem kazandırmadı. Galiba, Ankarada çeşitli ve renkli programlara, ünlü olduğu kadar sanat ve teknik gücü yönünden kuvvetli müzikçilere okadar alışıldı ki, artık böyle sıradan müzikçiler ve tek yönlü konser programları pek fazla ilgiyi çekemiyor.

Beğendiklerim : Brahms'ın senfonisini dinlediğimiz ikinci bölümü orkestranın ve özellikle şefinin olumlu bir başarı sağladıkları bir sanat gösterisiydi. Aslında Brahms'ın en özlü ve beste olarak da değeri diğerlerinden ağır basan bu senfonisi birçok ünlü yöneticiler tarafından başka başka yorumlara uğramış bulunmaktadır. Lessing, birbirine zıt karakterdeki bütün bu akımların ortasında kalmasını bildi ve eser gerçek yönleriyle ortaya çıktı.

Orkestra herzamanki durumundan da iyiydi, Özellikle entonasyon, nefesli çalgıların girdikleri pasajlarda bile bozulmadı. Örnek olarak, ikinci bölümün başında hayli zor alan korno borosu, dikkatin ve çalışmanın mahsulü olarak daha önceki teralarla kıyaslanamayacak kadar düzgündü. Yaylı çalgılar üçüncü ve dördüncü bölümlerde isteneni tam olarak yerine getirdiler. Genel beraberlik düzgün, sololardaki hatalar hissedilmeyecek kadar azdı. Özetle söylemek gerekirse, orkestra konserin şerefini kurtardı ve dinleyicilerin iyi izlenimlerle salondan ayrılmasını sağladı.

Beğenmediğim : 1942 yılındanberi, Brahms'ın vatanı Almanyada çeşitli konservatuvarlarda profesörlük yaptığı biyografisinden anlaşılan bir piyanist, az kalsın, konserin seviyesini sıfırın altına düşürüyordu! Konçertonun ilk bölümünde hemen hemen yanlış akor basmadığı veya tempoyu yok yere hızlandırıp yavaşlatmadığı, ya da dinleyicileri peşisıra sürüklemediği, başarabildiği tek bir ölçü bile olmayan konserde çalınan Brahms mıydı, Liszt miydi, yoksa henüz dünyaya gelmemiş bilinmeyen bir başka besteci miydi, anlayamadım. Orkestrayla uyuşmak şöyle dursun, kendi çaldığı parçanın gidişini bile sık sık değiştiren, parça parça kesiklikten, üslûptan ve en kötüsü teknik olumluluktan yoksun bir çalıştı bu...

Sonuç : İki haftadanberi devam edegelen bir çeşit "piyanist enflâsyonu"na karşı Orkestra yönetim kurulunun bir çare bulması zamanı gelmiş ve geçmiştir kanaatindeyim. Sırf biyografilerle veya orada burada çıkmış kritiklerin lehte olanlarını göstererek Konser Salonunun sahnesini işgal etmek devri kapanmalıdır artık...

Daniyal ERİÇ

Ankara

Prof. Kindermann Ankarada

Bu satırlar AKİS'te çıktığı zaman Viyana Üniversitesi Tiyatro Enstitüsünün kurucusu ve Tiyatro Bilimi Ordinaryus Profesörü, tiyatro tarihinin uluslararası tanınmış bilginlerinden Prof. Dr. Heinz Kindermann, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin dâveti üzerine, konferanslar vermek üzere, Ankaraya gelmiş olacaktır.

Prof. Dr. Kindermann 1894 yılında Viyanada doğmuş, Viyana Üniversitesinde alman, latin, iskandinav dilleri ve felsefe tahsili yapmış, 1918 yılında doktorasını bitirmiştir. İlk eseri olan "Schiller ile Leibniz"i doktora çalışmaları sırasında yayınlamış ve 1919 yılında Berlin Üniversitesi Tiyatro kürsüsü profesörü Max Hermann'ın asistanı olmuştur. 1919-24 yıllarında Avusturya Eğitim Bakanlığında sanat eğitimi, halk kitaplıkları ve halk eğitimi müşaviri olarak da çalışmış, 1924-26 yılları arasında aynı bakanlığın Federal Tiyatro Müdürlüğünde Burg Tiyatrosunu temsil etmiş ve 1924 de Viyana Üniversitesi Felsefe Fakültesinde yeni Alman Edebiyatı kürsüsü doçenti olmuştur.

1925 de Viyana Akademisinde edebiyat öğretim görevlisi, 1926'da da aynı Akademinin estetik ve edebiyat tarihi profesörü olmuştur. 1927-36 yıllarında Danzig Yüksek Teknik okulunda Alman Dili ve Edebiyatı Ordinaryüs Profesörü ve Cermanistik Semineri müdürü olarak çalışmış, 1936-41 yıllarında Münster - Westfalya Üniversitesinde Alman Edebiyatı ve Tiyatro tarihi Ordinaryüs Profesörlüğü etmiş, 1942 de Viyanaya dönerek Viyana Üniversitesinin Tiyatro Enstitüsünü kurmuştur. O tarihtenberi bu Enstitünün müdürü ve Tiyatro Bilimi Ordinaryüs profesörüdür.

Prof. Dr. H. Kindermann, Üniversitedeki çalışmalarının yanısıra birçok sanat ve bilim kurumlarında yüksek görevler almış, yayınladığı önemli eserlerle de Tiyatro bilimi alanında büyük bir şöhrete ulaşmıştır. Şimdi Venedik Milletlerarası Tiyatro Araştırmaları Enstitüsünün ikinci müdürü, Avusturya Filmcilik Birliği Başkanı, Avusturya Milli Eğitim Bakanlığının Tiyatro Ödülleri Komisyonu Başkanı ve Bregenz Festivalinin Tiyatro Yaz Semineri yöneticisidir. En önemli eserleri ise şunlardır: "Burg Tiyatrosu", "Goethe Çağının Tiyatro Tarihi",

Gülriz Sürûri - Engin Cezzar Topluluğu "Direkler Arasında"
Geçmiş zaman olur ki..

Oyun : "Direkler Arasında" Müzikli oyun, 2 bölüm.
Yazan : Refik Erduran.
Müzik : Arif E. Güzelbeyoğlu.
Tiyatro : Gülriz Sürûri - Engin Cezzar topluluğu (İstanbul Tiyatrosunda).
Sahneye koyan : Genco Erkal.
Dekor : Tuncay Çavdar
Kostüm : Nil Gerede.
Konu : Refik Erduranın yeni oyunu bir müzikal komedi. "Cengiz Hanın Bisikleti" yazarı, çoğu Batılı müzikal yazarlarının yaptığının bir başka türlüsünü yapmış: eski yazarların ünlü oyunlarını alıp bugünkü seyircinin hoşlanacağı bir müzikal haline sokacağına, eski devrin ünlü bir eğlence semtini canlandırmak, Direklerarasını - eski Şehzadebaşını - ve onunla beraber eski İstanbulu, bir geçmiş zaman tablosu halinde sahneye çıkarmak istemiş. Yazar bu tabloda, arap bacısından yumurta ökçeli külhanbeyine, tulumbacısından paşasına, muhabbet tellâlından ermeni kantocusuna, mahalle bekçisinden komitacısına, üfürükçü imamından efféminé pehlivanına varıncaya kadar Osmanlı başkentinin en tipik kişilerini tanıtıyor bize; kaç göz devrinin bütün seksüel kompleksleri içinde yakın geçmişimizin sosyal ve politik açıdan ölçülü bir satirini yapıyor.

Oynıyanlar : Gülriz Sürûri Cezzar (Cemile), Emel Saner (Vuslat), Mehmet Akan (İmam), Umur Bugay (Bekçi), Ülkü Taner (Hüsmen Pehlivan) Şevket Aktuğ (Paşa), Arif Erkin (Kezzap Osman), Gülzin Özipek Tezel (Kantocu Manolya), Engin Cezzar (Kemani Kazer Çiniciyan) v.s.

Beğendiğim : Yazarın, ana çizgileri - ve bellibaşlı kişileri - ile yetişmediği olduğu bir devrin rengini, havasını, sürükleyici bir akış içinde duyurabilmesi. Genco Erkalın, o daracık sahnede, bu çok hareketli, kalabalık oyunun "esprit"sini kazandıran sahne düzeni. Tuncay Çavdarın havalı, realizasyonu bakımından da çekici dekoru. Nil Geredenin zarif kostümleri. Başrolde Gülriz Sürûrinin, bütün oyuna hâkim olan, gözalıcı - ve müzikal - oyunu

Beğenemediğim Çoğunluğu müzik ve dans eğitiminden yoksun bir kadro ile müzikal oynamanın kaçınılmaz aksaklıkları... Metni lâyıkiyle değerlendirmekten, süslemekten uzak kalan müzik...

Sonuç : Eski İstanbul hayatını sahnede görmek isteyenlerin zevkle seyredecekleri bir oyun.

Naciye FEVZİ

"Avrupa Tiyatro Tarihi" ve "Avusturya Tiyatro Tarihi".

Konferanslar

Prof. Dr. Heinz Kindermann Ankaraya 3 Mart akşamı gelecek, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin Hâmit salonunda üç konferans verecektir. Bu konferanslardan ilki 5 Mart Cuma günü -saat 17.30'da- "Tiyatro bilimin geleceği ve görev alanı", ikincisi 8 Mart Pazartesi günü -Saat 15'te- "XX. Yüzyıl başında Avrupa Tiyatrosu", üçüncüsü de 10 Mart Çarşamba günü -Saat 17.30'da- "Atom çağında tiyatronun anlamı ve gerekliliği" konuları üzerinde verilecektir.

Prof. Margret Dietrich

Prof. H. Kindermann'a, gene Viyana Üniversitesi profesörlerinden Bayan Prof. Margret Dietrich refakat etmektedir. Prof. Dietrich de Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde, 9 Mart Salı günü -Saat 17.30'da- "Fransız ...sisizminin büyük dekor sanatçıları" konusunda bir konferans verecek, 11 Mart Perşembe günü -Saat 15'de- de Devlet Konservatuvarında "Sahne ve çevre" konusunda bir ikinci konuşma yapacaktır.

Bayan Prof. Dietrich Viyana Üniversitesinde alman, ingiliz dilleri, tiyatro bilimi ve felsefe tahsil etmiş, 1943 de asistan olarak girdiği Viyana Tiyatro Enstitüsüne 1954 de Tiyatro Kürsüsü profesörü olmuştur. Prof. Dietrich ayrıca, aynı Enstitünün yayımladığı "Maske und Kothurn" adlı tiyatro bilimi dergisinin sorumlu yazı işleri müdürüdür. Önemli eserleri şunlardır: "Avrupa Dramatürjisi" (2 cilt) ve "Modern Drama" (1961). Bu son eserinde türk yazarları da yer almakta ve Sabahattin Kudret Aksal, Orhan Asena, Cevat Fehmi Başkut, Selahattin Batu, Necati Cumalı, Refik Erduran Haldun Taner ve Vedat Nedim Tör'ün oyunlarından parçalar verilmektedir.

Misafir profesörler Ankarada bulundukları süre Devlet Konservatuvarı ve Devlet Tiyatrosu çalışmalarını da yakından izleyeceklerdir.

Oyun : "Zalamea Kadısı", Klâsik oyun, 3 perde.
Yazan : Calderon de la Barca (1600-1681).
Çeviren : Selâhattin Hilâv.
Tiyatro : İstanbul Şehir Tiyatrosu (Yeni Komedi).
Sahneye koyan, dekor ve kostüm : Tunç Yalman.
Müzik : Mehmet Abut.

Konu : Bizde - gene Şehir Tiyatrosunun 1939 da oynadığı "Hayat Bir Rüyadır"ı bir yana bırakılırsa - hemen hiç tanınmıyan ünlü ispanyol yazarının sayısı yüzü aşan oyunları içinde "Zalamea Kadısı", imtiyazlı olmak iddiasını güden, bu iddia ile namuslu aile kızlarıyla gönül eğlendirmeyi - hattâ onları kirletmeyi - tabii bir hak sayan Kral ordusundan genç bir subayla bir halk adamını, şerefi kirletilen genç kızın babasını karşılaştırıyor. Aksaçlı baba, iffetine tecavüz edilen kızı için, üniformalı zorbaya diz çöküp yalvarıyor, kirlenen namusunu onunla evlenerek temizlemesini istiyor. Ama gururlu subay, suçlu olduğu kadar küstah ve vicdansızdır da. Babanın yaşlı gözlerle istediği şeyi kabul etmiyor, onu alaya alıyor. Bunun üzerine, halkın o sırada Kadılığa seçtiği talihsiz baba, ne Krala, ne de - suçlu bir subay olduğu için - askeri makamlara müracaata lüzum görmeden, hem suçlu hem güçlü delikanlıyı ipe çektirip sallandırıveriyor...

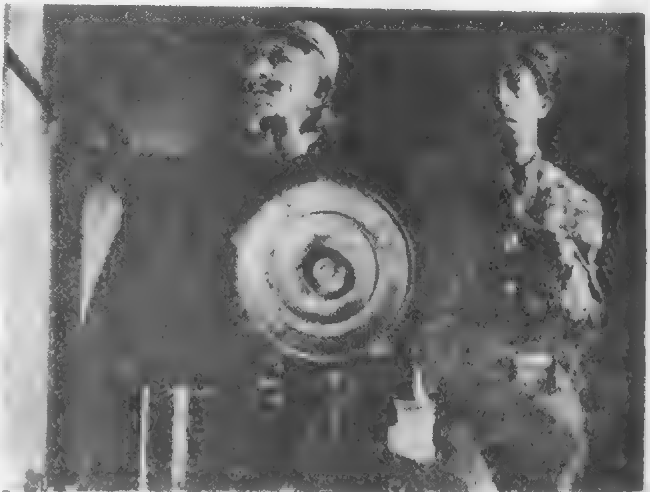
Oynıyanlar : Hâdi Hün (Kral II. Philippe), Muhip Arcıman (Komutan Don Lope), Erdoğan Gemicioğlu (Yüzbaşı Don Alvaro), Hüseyin Kemal Gürmen (Baba ve Kadı Don Pedro Crespo), Burçin Oraloğlu (Oğlu), Hâle Rakunt (Kızı İsabelle), İbrahim Delideniz (Don Mendo) v.s.

Beğendiğim : Yazarın büyük bir sadelik içinde kurduğu klâsik oyun yapısı. İki zıt ve soylu karakteri temsil eden Kadı ile Komutan'da çizdiği güçlü yüzler. Tunç Yalmanın oyunun güzelliğini yapan sadeliğini, bu sadelik içindeki şiirli realizmini doyuran sahne düzeni ile kendi çizdiği güzel dekorlar. Hüseyin Kemal Gürmenin Kadı'da, Muhip Arcımanın Komutan'da, eserin belkemiği olan bu iki ana kişiye, ifadeli kompozisyonlarıyla kazandırdıkları kişilikler. Çapkın ve gururlu Yüzbaşı'da Gemicioğlunun, Kadı'nın genç ve atılgan oğlu Juan'da Burçin Oraloğlunun, duygulu ve talihsiz kızı Isabelle'de de Hâle Rakuntun başarılı oyunları.

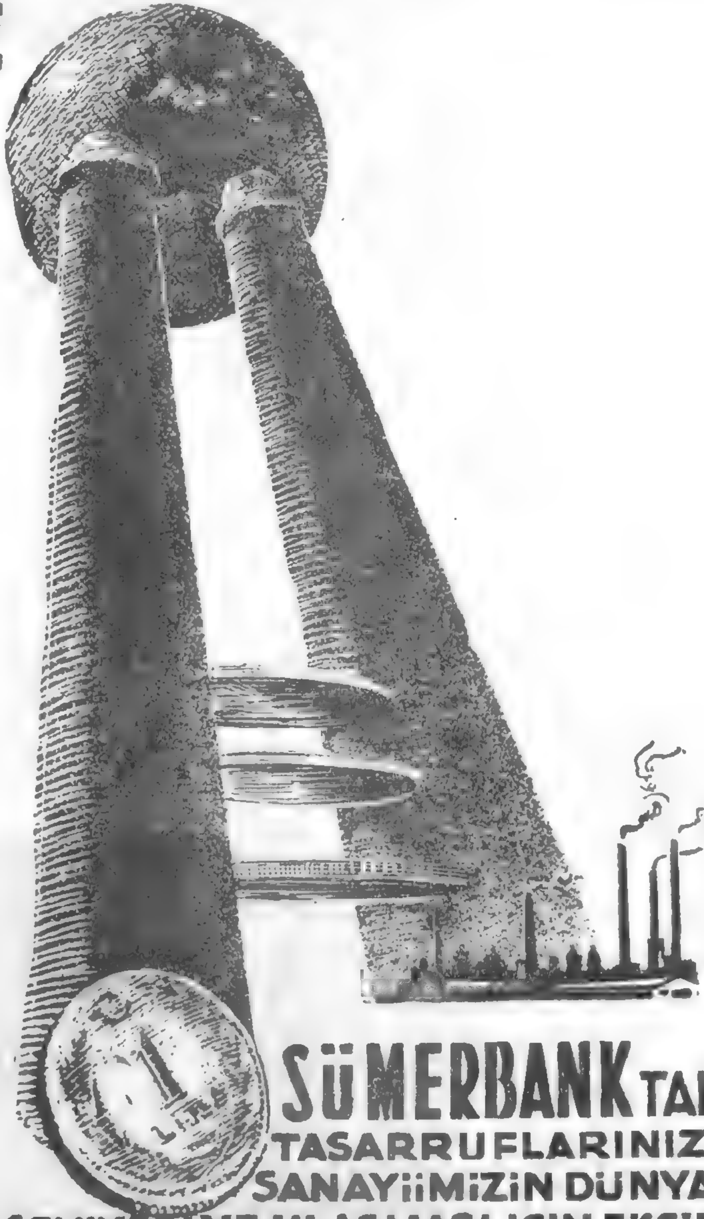
Beğenemediğim Önemli hiçbir şey yok.

Sonuç : Yalnız gençlerin değil, herkesin zevkle seyredeceği güzel bir oyun.

Lûtfi AY

İstanbul Şehir Tiyatrosunda "Zalamea Kadısı"
Adaletin kestiği parmak..

SÜMERBANK TAKİ
TASARRUFLARINIZ-
SANAYİİMİZİN DÜNYA-
SEVİYESİNE ULAŞMASI İÇİN EKSİK-
BASAMAKLARI TAMAMLAYACAKTIR

T. R. T.

Teşhis ve tedavi

Dördüncü Koalisyon Hükümetinin kurulmasından sonra Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ilgili bazı meseleleri kamu oyu önünde yeniden gözden geçirmek zorunluğu doğmuştur. Radyolarımızı ve müstakbel Televizyonumuzu her bakımdan yönetecek bir seviyeye erişmesi istenilen bu yeni teşkilâtla ilgili bazı soruların ortaya atılmasında ve bunlara cevap aranmasındaki faydanın büyük olduğunu kabul etmek gerekir. TRT'nin haklı veya haksız olduğu hususunu bir yana bırakıp, meseleye doğrudan doğruya radyoculuk açısından bakmak, ortaya bazı gerçeklerin çıkmasını sağlayacaktır.

Türkiyede radyoculuk, çok memlekete kıyasla, erken yıllarda başlamıştır. Fakat buna rağmen, çeşitli sebeplerden ötürü, bir türlü gelişememiştir. Bunun içindir ki radyoculuğumuzun günlük hayatımızda oynayabileceği rol karanlıklar içinde kalmış bulunmaktadır. Radyo ister reklâm geliriyle çalışsın, ister devlet bütçesiyle, görevi, her memlekette halka hizmettir. Bu kaide, radyoculuğun alfabesinde birinci sayfada yer alır.

Halka hizmet ne demektir? Halka hizmet nasıl kararlaştırılır ve nasıl yapılır? Bunlar, bütün memleketlerde radyo idarelerinin karşıkarşıya kaldıkları sorulardan sadece birkaçıdır. Bu sorular türk radyoculuğunda zaman zaman sorulduğu halde, tatmınkâr cevaplar bulunamadığı için, Türkiye Radyolarında çeşitli yönlerden olduğu gibi fikir bakımından da bir gelişme görülmemektedir. Dördüncü Koalisyon Hükümetinin kurulmasından sonra, TBMM.'nden naklen hükümet programının yayınlanması sonucunda TRT ile ilgili olarak ortaya atılan sorular - ki bu konuda TRT verden göğe haklıdır - radyolarımızın tarafsızlığı hakkında kamu oyuna kesin bir kanaat vermese bile, genel olarak radyonun görevleri üzerinde durulmasını sağlayacaktır. TRT'nin ister tarafsız, ister taraflı olduğu kabul edilsin, gerçekte önemli olan, radyonun hizmet edip etmediği hususunun ele alınmasıdır.

"Radyolar her memlekette halka hizmet etmelidir" denildiği zaman, akla şu soru da gelebilir: Hizmet şeklini kim tâyin edecektir? Elbette ki devlet. Bir kanun hazırlanıp yürürlüğe girdiği anda en son şeklini almış demektir. Fakat "en son şekli" muhakkak ki "en mükemmel şekil" demek değildir. Bir kanun nekadar iyi hazırlanmış olursa olsun, elbette ki her hususu kapsayamaz, öngöremez. Bu sebepten de kanunun öngöremediği durumları değerlendirmek üzere parlâmentolar tarafından özel organlar kurulabilmektedir. Bu organlar özel mahkemelerin denetimi altındadır. Radyo idarelerinin şekli ne olursa olsun, hemen bütün memleketlerde devlet, radyo veya televizyon sistemleri üzerinde söz sahibidir. Yani radyonun halka nasıl hizmet etmesi gerektiğini çok genel bir şekilde devlet tâyin eder. Fakat elbette ki bu hizmeti yerine getirmesi gereken organ, radyo veya televizyon idaresinin kendisidir. TRT'nin durumu da bu açıdan incelenirse, teşkilât kanununun aynı esaslar üzerine kurulduğu derhal anlaşılacaktır.

Çeşitli memleketler ve biz

UNESCO'nun 1950-60 yılları arasında hazırladığı bir rapor gözden geçirildiği zaman, dünyada üç çeşit radyo veya televizyon idaresinin bulunduğu gerçeği ortaya çıkar. Bunlardan birincisinde radyo ve televizyonlar gelirlerini tamamen reklâmdan sağlarlar. Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Bolivia, Kolombia, Meksika, Venezuela ve Peru bu kategoriye dahildir. Diğer Güney Amerika memleketlerinde ve Kanada da da radyo ve televizyon idareleri gelirlerinin yarısını reklâmdan, yarısını da devletten alırlar. Üçüncü kategoride ise radyo ve televizyon sistemleri yalnız devlete aittir. Bu kategori iki grupa ayrılmaktadır. Birincisinde, her iki yayın organı doğrudan doğruya devletin denetimi altındadır. Bazı Afrika memleketleriyle Afganistan, Milliyetçi Çin ve Hindistanda olduğu gibi... TRT kurulmadan önce Türkiye Radyoları da aynı şekilde doğrudan doğruya devletin denetiminde bulunmaktaydı.

İkinci grupta Belçika, Finlandiya, Batı Almanya, İtalya, Güney Afrika, İsveç, İsviçre ve İngiltere gibi memleketler yer almaktadır. Buralarda radyo veya televizyon idareleri devlete ait bir kurum veya şirket şeklinde çalışmaktadırlar. İşletmecilikte, prog-

ramcılıkta ve yayın şekillerinde bağımsızdırlar. Fakat bu demek değildir ki devlet bu kurumları veya şirketleri denetliyemez. İşte 1 Mayıs 1965 tarihinde çalışmaya başlayan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu da aynı şekilde çalışarak radyolarımıza yeni bir özellik getirmiştir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu 359 sayılı Kanunda belirtilen görevleri yaparak türk halkına hizmet etmekle sorumlu tutulmuştur. Yani halka hizmetin hangi konularda yapılacağı bu kanunda belirtilmiştir. Belirtilen konularda hizmetin nasıl yapılacağını TRT'nin kendisi kararlaştıracaktır. Kanun özetle şu görevleri TRT'nin sorumluluğu altına vermiştir: Haber hizmetlerini görmek; eğitici, öğretici, kültür ve eğitime yardımcı, eğlendirici, yurdu içerde ve dışarda tanıtıcı, yeterli, doğru ve tarafsız yayın yapmak...

Daha ziyade habercilik ve programcılıkla ilgili bu görevleri yerine getirirken TRT'nin dikkat edeceği çeşitli hususlar vardır. Türkiye Radyolarının özel gayeler, kaprisler için kullanılmaması bunların başında gelmektedir. Radyolar bütün millet için bir serbest kürsü olarak kullanılmalı, yalnız söz hürriyetinin radyo yayınlarında ailelerin hislerini rencide edecek bir bağımsızlığa erişmesine engel olunmalıdır. Halka hizmetten gaye, bir yerde de, aynı konu hakkında birbirinden farklı düşünceleri radyodan yaymak olmalıdır. Her radyo veya televizyon istasyonu yayın sahasının içindeki bölgelerin özelliklerine göre programlarını derlemeli ve bu bölgenin ihtiyacını sağlamağa çalışmalıdır.

Türk radyoculuğunda bu konuların henüz ele alınmamış olması elbette ki üzülünecek bir husustur. Bununla beraber, radyolarımızın siyasetteki yeri, bugün olduğu gibi, zaman zaman tartışmalara yol açmıştır. Bu da göstermektedir ki, Türkiyede "siyaset ve radyo" konusu oldukça ilginç gelişmeler kaydetmekte ve yapılan tartışmalarla olumlu bir hedefe doğru yaklaşılmaktadır.

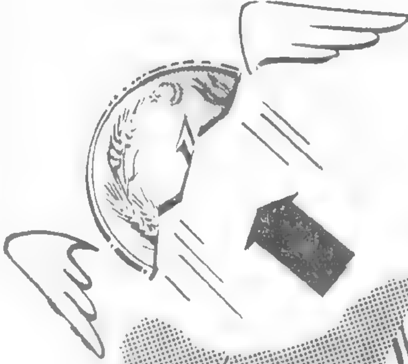
Baskı gruplarının rolü

Radyolarımızın siyasette oynayacağı tarafsız rolün ana hatları günlük olaylar ve bu olaylarla ilgili tartışmalar sonucu nasıl gelişip açıklık kazanıyorsa, radyo programcılığının da aynı şekilde açıklığa kavuşması beklenebilir. Programcılık herşeyden önce bir anlayış ve eleman meselesidir. Programcılık anlayışı ya radyo programlarından herhangi bir sebepten memnun olmayan baskı gruplarının etkisiyle, ya da eleman eğitimi ile gelişebilir. Türkiyede radyonun tarafsızlığını kaybettiği sanıldığı zaman baskı grupları gerçekten faaliyete geçmektedirler. Fakat radyoların programları toplumun ihtiyacını karşılayamayacak bir duruma düştüğü zaman, baskı grupları, tarafsızlık konusunda olduğu gibi, etkilerini gösterememektedirler. Yıllardanberi devam eden uygulama bunu göstermektedir. Fakat radyolarımızda uzun yıllardanberi programcılığın etkisiz kalması yalnız baskı gruplarının ağır basmamasından ötürü değildir. Bu konu başlangıçtanberi ciddiyetle ele alınmamış, gelişmesi için hiçbir tedbir düşünülmemiştir. Bunun içindir ki radyolarımızın sosyal hedefleri bir türlü tâyin ve tesbit edilememiştir. Ayrıca, radyo programlarının kamu oyu üzerindeki etkisinin derecesini ölçmek içinde dinleyici anketleri düzenlenmemesi büyük bir eksiklik olmuştur. Dinleyici anketleri yapılmadığı için kamu oyunun radyo hakkındaki kanaat ve görüşü daima karanlıkta kalmıştır. Bu görüşleri radyoevlerine gelen mektup veya telefonlardan öğrenmeğe kalkmak ise gerçeğin tamamen karanlıkta kalmasına yol açmaktadır. Türk radyoculuğunun bilmediği önemli noktalardan biri de rekabettir. Memleketimizde birden fazla radyo olmakla beraber, birden fazla radyo teşkilâtının bulunmaması ve on aydan beri bütün radyolarımızın muhtar bir kurum tarafından yönetilmesi, radyoculuğumuza rekabet fikrinin girmesini önlemiştir. Böylece, rekabetin iyi ve olumlu yanlarından radyoculuğumuzda yararlanmak mümkün olmamaktadır. Bununla beraber, Türkiyede gizli rekabetin mevcut olmadığı da söylenemez.

Türkiyede siyasi düzenin gelişmesi ve TRT'nin kurulması, Türkiye Radyolarının bu durumdan kurtulmasını sağlayacak unsurlardır. Bu bakımdan gerek içinde bulunduğumuz günlerde T.B.M.M. nde, gerekse partiler arasında Türkiye Radyolarının tarafsızlığı ile ilgili olarak yapılan tartışmalar, ortaya çeşitli gerçeklerin çıkmasını sağlamakta ve radyolarımızın siyasi konularda nasıl davranmaları gerektiği fikri yavaş yavaş olgunlaşmaktadır.

Radyolarımızın tarafsızlığı ile ilgili tartışmaların, dikkatleri bir başka noktaya da çekeceği muhakkaktır. Bu, radyo programlarıdır. Radyo programları üzerinde açılacak tartışmalar, Türkiye Radyolarının bu yönünün de gelişmesini sağlayacak ve radyolarımızın gerçekten halka hizmet edecek bir hale gelmesine yol açacaktır.

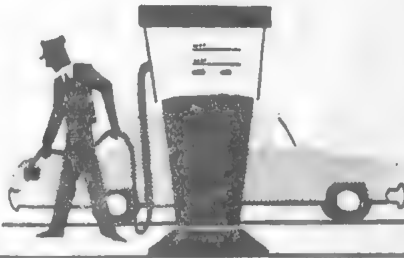
VERDIĞIN HER LIRANIN
YARISINI
DIŞARIYA KAPTIRMAMAK
IÇIN

KENDI ÖZ MALIN OLAN

TÜRKİYE PETROLLERİ
ve
PETROL OFİSİ'NİN

SUPER YAKITLARINI
KULLAN

Filmler

"İstanbul Kaldırımları"

Savaştan önce Türkiyede yılda 2-3 film çevriliyordu. Son iki yıldır yıllık film yapımı 150 civarında dolaşmaktadır. Ama Türkiyenin film yapımı kapasitesi ne 2-3 film, ne de 150 filmdir. Birincisi nekadar anormal bir sayı ise, ikincisi de o kadar, belki daha da anormaldir. Teknik elemanlarının, stüdyolarının, stüdyo donatımının, oyuncularının, sermayesinin durumuna göre Türkiyenin normal film yapımı kapasitesi, bugünkü sayının yarısından da aşağılarda, 50-60 civarında olmak gerekir. Ama ölçülülük bizim pek ender rastlanan niteliklerimizden olduğu için, bu iş kör - topal, zorlamalarla yürütülmeğe çalışılmaktadır.

Bu durumda sıkıntılardan biri, konu bulmakta, senaryo hazırlamakta ortaya çıkmaktadır. 150'lik film yapımının büyük kısmı nasıl bir avuç "yıldız"ın omuzlarına yükleniyorsa, senaryolar da bir elin parmaklarına bile ulaşamayan senaryoculara düşmektedir. Film sayısının artmasıyla birlikte sinemacılığımızda bir "yağma"nın gittikçe azıtması bundandır. Yerli - yabancı romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerini izinli - izinsiz aktarmak mı dersiniz, yazarının bile tanımıyacağı kılıklara sokarak ortaya sürmek mi, "dalgınlığa" gelip aynı senaryoyu başka başka şirketlere satmak mı, ne isterseniz hepsi var. Yağmalama kaynaklarından biri de yabancı filmlerdir. Bugün sinemacılarımız arasında, eski sinema romanlarını, "Photoplay" koleksiyonlarındaki film hikâyelerini fişleyerek çok düzenli, çok sistemli çalışanlar, yabancı filmleri sahne sahne aktarmakta uzman olanlar vardır. Türk sinemasını "Küçük Hollywood" sıfatına lâyık kılmak için canla başla çalıştıkları inkâr edilemiyecek bu sinemacıların son birkaç yıl içindeki aktarmalarından yalnız birkaçını sıralamak, yerli ve yabancı film seyircisinin gözlerinin faltaşı gibi açılmasına yeter de artar bile.

Yağma Hasanın böreği

Robert Taylor'un gençlik yıllarında Mervyn Le Roy'un çevirdiği "Johnny Eager - Gangsterin Hilesi" bizim sinemacının elinde "Maceralar Kralı" olmuştur. Rita Hayworth'u Rita Hayworth yapan "Gilda - Şeytanın Kızı", Türkân Şoraylı "Bomba Gibi Kız"a dönmüştür. William Wyler'in Audrey Hepburn'la canlandırdığı bir prensesin, evet prensesin hikâyesine dayanan "Roman Holliday - Roma Tatili" bizim sinemacının elinde "Muhteşem Serseri" olup çıkmıştır. Billy Wilder'in, kadın kılığına giren Tony Curtis ile Jack Lemmon'u Marilyn Monroe'nun yanında kullandığı "Some Like It Hot - Bazıları Sıcak Sever", kadın kılığını paylaşan Fikret Hakan ve Sadri Alışıklı "Fıstık Gibi Mâşallah"ı meydana getirmiştir. George Stevens'in ünlü "A Place in the Sun - İnsanlık Suçu"ndan "Bütün Suçumuz Sevmek" çıkarılmıştır. Hintli Raj Kapoor'un "Âvâre"si, isim bile değiştirilmeden, Sadri Alışıklı "Âvâre" kılığına bürünmüştür. Sinemacılarımız tuhaflığı o kerteye vardırmışlardır ki, "Zorro" filmlerinden efeli "Dağlar Bulutlu Efem"ler, Hemingway'in ünlü romanından çevrilen "For Whom the Bells Toll - Çanlar Kimin İçin Çalıyor?" -Türkiyede "Vatan Fedaisi"- dan "Osman Çavuş"lar, "Les trois mousquetaires - Üç Silâhşörlar"dan "Anadolu Çocuğu" çıkarmaktan bile çekinmemişlerdir.

"Gökten bir elma düştü..."

Sinemacılarımızın çok sevdikleri bu, "iş bilenin, kılıç kuşananın" felsefesinin son kurbanlarından biri, Fransanın sıradan yönetmenlerinden Marc-Gilbert Sauvageon'un bundan onbeş yıl önce çevirdiği "Ma Pomme - Serseri Milyarder" filmidir. Onbeş yıllık bu film her nedense sinemacılarımıza öylesine çekici gelmiş ki, Sauvageon'un "Elma"sını kapabilmek için iki ayrı şirket yarışa girmişler, bunun sonunda aynı filmden iki yerli film türemiştir. Birisi, geçenlerde savcılık tarafından müstehcen bulunduğu için Adanada afişten indirilen "Mirasyedi"; öbürü yine geçen hafta Ankara sinemalarında boygösteren "İstanbul Kaldırımları"dır.

Senaryosu da Sauvageon'un elinden çıkan "Serseri Milyarder", büyük bir mirasa konan bir serserinin kendini birdenbire, "sosyete"den olan öbür mirasçıların arasında bulmasından doğan gülünç durumu ele almaktadır. Sauvageon'un filmi de kendisi gibi sıradandır ama, yine de bu gülünç durumu, iki ayrı çevrenin dünya görüşünün karşılaşmasını yansıtmakta kullanırken seyirciyi sıkmaz. Sauvageon'un kafasınının dışında mevcut olması imkânsız "serseri-dilenci-şarkıcı" karışımı sevimli tip, kendine mahsus hürriyet, başıboşluk anlayışı, basit, fakat sağduyuya dayanan ahlâk anlayışıyla zengin akrabalarının hiçliğini, sahteliğini kolayca açığa vurmaktadır. Maurice Chevalier'nin ustalıkla çizdiği tipin de yardımıyla, Sauvageon'un filme katmağı başardığı mizah, eleştiri

Chevalier "Ma Pomme"da
Yağma Hasanın böreği

ve hiciv, tatlı, neşeli ve yumuşak bir havaya bürünen "Serseri Milyarder", yenilir yutulur kılığa sokmaktadır. "Serseri Milyarder"i "İstanbul Kaldırımları"na aktaranların ilk ve en büyük yanlışları da Sauvageon'un filmindeki bu havayı sağlıyamamalarında kendini göstermektedir. Senaryocular - Metin Erksan, İsmail Soydan, Hamdi Avcıoğlu - bu havayı sağlamağa çalışmak şöyle dursun, üstelik işi ciddi tarafından almakla, zaten inanılmaz bir tipi ve hikâyeyi büsbütün yokuşa sürmektedirler. Zeki Mürenin isminden ve sesinden sonuna kadar yararlanmak çabası da tabii başka bir engel... Çünkü dokuz şarkı ve gereksiz uzatılan iki sahne - renkli olarak çevrilen "Leylâ ile Mecnun" hikâyesi ile Mürenin gardropunun teşhir edildiği son sahne - Erksana, isteseydi bile Savuageon'un yapabildiği kadarını da yapmasına imkân veremiyecek kadar filmi doldurmaktadır.

Böyle olunca, Erksanın dokuz şarkıyı resimlemek için kendini neden bu kadar sıkıntıya soktuğu, Fin hamamındaki bir fok balığı kadar beyazperdede yadırganan Mürenl bir aşk hikâyesinde ciddi ciddi kullanmak zorluğunu neden göze aldığı anlaşılamamaktadır. Ama yine de, filmin farkına varılmadan yapılan tek esprisinin bu savede yer aldığını inkâr etmek haksızlık olur. Mürenin o taklidi imkânsız poza bürünme çabasıyla birlikte söylediği "Size âşığım" sözüne karşılık, Bilgin Dorukun, büyük bir öfke ve hırçınlıkla, "Rica ederim, bana imkânsız şeylerden bahsetmeyin" cevabını yapıştırması kolay kolay unutulacak gibi değildir.

Geriye, Erksanın böyle bir filme niye imza attığı meselesi kalmaktadır. Sinemanın gerekleri gözönüne alınınca, en iyi yönetmenlerin bile maddi durumlarını düzeltmek, piyasa dışı edilmemek için arada bir kötü filmler de çevirmesi bir dereceye kadar mâzur görülebilir. Ama Erksanın, bilhassa şu sıralarda böyle bir şeye ihtiyacı olmaması gerekir. Üstelik, böyle bir işe girişse bile, kendisinden, bunu yağma furyasına katılarak yapmaması beklenirdi.

Sinemacılar

Son çift

150'lik film yapımının kahramanları yalnız yabancı filmleri yağmalamakla yetinmediler, savaş öncesinin ünlü komik çifti Laurel ile Hardy'ye nazire olarak "Tosun ile Yosun"u da piyasaya sürdüler. Türk sinemasının en şişman oyuncusu Necdet Tosun 150 kiloluk Oliver Hardy'yi, Muzaffer Yosun (Demir) de, onun yarı kilosundaki Stan Laurel'i taklide çalışmaktadırlar. Hardy, bu maskaralığa yetişmeden 1957'de bir beyin kanamasından ölmüştü: Laurel daha talihsiz çıktı ve yıllarca felçli olarak yaşadıktan sonra bu maskaralığa da yetişip geçen hafta bir kalb krizi sonunda öldü.

Laurel-Hardy, sessiz ile sesli sinema arasındaki geçiş döneminde beyaz perdenin en güçlü komiklerinden, komik çiftlerin ise en güçlülerindendiler. Onların dışındaki komikler ya tek başlarına, ya da kalabalık bir grup olarak çalışıyorlardı. Laurel-Hardy'den önceki birkaç "komik çift" denemesi - meselâ Danimarkalı "Pat-Pataşon", Schenström ile Madsen - veya onlardan sonrakiler - "İki Açıkgöz, Bud Abbott ile Lou Costello; "Canciğer kardeşler", Jerry Lewis ile Dean Martin -, bir komik çift meydana getirmenin nekadar güç olduğunu ortaya koymaktan ve Laurel-Hardy çiftinin değerinin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktan öteye geçememişlerdi. Laurel-Hardy çiftinin başarı sırrı, bunların hem fizik, hem de psikolojik yönden birbirlerinin hem karşıtı, hem de tamamlayıcısı olmalarındaydı. Bir fili andıran cüssesi ve davranışları olan Hardy'nin çevresinde uyurgezer gibi dolaşan sıska Laurel, birbirini hem iten, hem de çeken gezegen ile peyki kadar âhenkli bir sistem kurmuşlardı. "Birlikte galibiz, tek başına mağlûp" sözünü sık sık tekrarlamaları bundandı.

Tesadüfün cilvesi

Âma tek başına çalıştıkları zamanlar olmuş, üstelik Laurel bakımından bu çalışmalar oldukça başarılı da geçmişti. Zaten Laurel-Hardy filmlerinde "peyk" gibi görünmesine rağmen ortaklığın "beyni" Laurel'di. Dış görünüşleri kadar "menşe" leri de ap

Laurel - Hardy

Kendi gitti ismi kaldı yadigâr

ayrı olan bu çiftten Hardy, Georgia'lı bir amerikalı, Laurel ise Ulverston'lu bir İngilizdi. 1890 da doğan Arthur Stanley Jefferson, sinemada Stan Laurel adıyla tanınmadan önce ingiliz müzikhol ve pandomima geleneğinde geniş tecrübe edinmişti. Zaten onaltı yaşında sahneye adım atan Laurel'in babası bir tiyatro yazarı, annesi de bir oyuncuydu. 1912'de zamanın en tanınmış pandomima topluluğu olan Fred Karno, Amerika turnesine çıktığı vakit, topluluğun iki gözde yıldızından biri Laurel, öbürü, az sonra sinemada "Şarlo" adıyla büyük bir ün kazanacak olan Charles Chaplin'di. Laurel, sahne arkadaşını izlemekte gecikmedi ve 1917'de sinemaya geçti İki yıl sonra Hardy ile aynı filimde birlikte göründüler ama, henüz bir çift meydana getirmemişlerdi. Yedi yıl sonra Laurel ile Hardy'nin kaderi bir kere daha birleşir gibi oldu. Bu defa da, bir filim çevirirken hastalanan Hardy'nin yerini Laurel almıştı. Nihayet aynı yıl (1926) "Slipping Wives" filminde Laurel-Hardy çifti ortaya çıktı. Bu verimli ortaklık, uzunlu kısalı 200'den fazla filmden, ve 1927-1932, 1936-1940 arasında iki "altın çağ" dan geçerek 1950 de Fransada çevirdikleri "Atoll K. - Laurel-Hardy Vergi Düşmanı" filmine kadar sürdü. Bu arada, çeyrek asır, büyüklü küçüklü her sınıftan seyirciyi çeken "The Music Box - Müzik Kutusu", "Jail Birds - Hapisane Kuşları", "Fra Diavolo - Şeytan Kardeş", "Babes in Toyland - Periler Diyarında", "Way Out West - Laurel Hardy Batıya Gidiyor", "Swiss Miss - Laurel Hardy İsviçrede", "Chumps at Oxford - Laurel Hardy Mektepte"... gibi filmler çevirdiler.

Bozulan ortaklık

Fakat ortaklığın sonu pek parlak olmadı. Sinemada eskidiklerini anlıyan çift, bir ara sahneye geçti. Avrupada, filmlerinin sağladığı sevgiden ötürü başarılı geçen bir turneye çıktılar. Hardy'nin ölümünden birkaç yıl önce talihlerini bir kere de "küçük perde"de denemek için televizyonda göründüler. Ama bu sırada aralarına karakedi girdi. Karakedi, bir ömür boyunca birlikte çalışan iki oyuncunun birbirine bağlılıklarını çekemeyen eşleriydi. Anlaşmazlık, filmlerindeki haklarından dolayı mahkemeleşmeye kadar gitti. Bir yandan bu dâvalar, bir yandan 1955'teki bir krizden sonra geçirdiği felç, nihayet 1957 de Hardy'nin ölümü Laurel'i adamakıllı sarsmıştı. Beş-altı yıl Santa Monica'daki evinde dördüncü eşiyle yalnız bir hayat yaşıyan Laurel, 1963'te Fransaya gitti, bir kere daha sahneye çıktı. Bu defa ortahalli müzikhollerde, eski oyun arkadaşının taklidini yapıyordu. Sonra, sonunun yaklaştığını sezmiş gibi, Hardy ile birlikte çevirdikleri filmlerden en güzel parçaları bir araya getiren bir antoloji hazırladı. Geçen yıl, bütün dünya seyircileri, beyazperdenin bu en sevimli ve usta çiftini bu antoloji sayesinde yeniden hatırladı, genç nesiller Laurel - Hardy'yi yeni yeni keşfettiler.

Yasak bölge

Suriyenin "Kültür ve Millî İstikamet Bakanlığı" ilgilileri, geçen hafta Suriye haritası üzerine eğilerek, batıda Lâzkiyeden doğuda Deyr-ez-zora kadar uzanan bir çizgi çektiler ve bunun kuzeyinde kalan bölgede yedi türk filminin gösterilmesini yasakladılar. Filmler şunlardı: "Kırık Çanaklar", "Kırık Plâk", "Meçhul Kadın", "Ben Masumum", "Ayşecik Canımın İçi", "Aşka Tövbe", "Yaban Gülü".

Ayşeciklerin, Zeki Mürenlerin oynadığı bu suya sabuna dokunmaz filmlerin neden yasaklandığı kararda açıklanmamıştır. Ancak, arapçaya dublâjı yapılmaksızın doğrudan doğruya türkçe olarak gösterilen bu filmlerin, yasak bölge içinde yer alan Lâzkiye, Halep, İdlip, Deyr-ez-zor, Hasankeyf şehirlerinde türkçe bilen halkın büyük rağbetini çektiği gözden kaçmamaktadır.